

**QORTI CIVILI
PRIM' AWLA**

**ONOR. IMHALLEF
TONIO MALLIA**

Seduta tat-12 ta' Ottubru, 2007

Rikors Numru. 27/2003

**Dr Andrew Borg
Cardona bhala
stralcjarju ghan-nom
u in rapprezentanza
ta' Priceclub
Operators Limited**

vs

**Victor Zammit,
Christopher Gauci u
Wallace Fino**

Il-Qorti;

Rat ir-rikors ippresentat min Dr Andrew Borg Cardona nomine li n forza tieghu wara li ppremetta li s-socjeta' kummercjali Priceclub Operators Limited ("PCO") giet

registrata fil-25 ta' Marzu tas-sena 1998. L-ewwel azzjonisti taghha kienu Save-On Co. Limited (999 sehem) u s-Sur Francis Gauci (1 sehem), waqt li l-ewwel diretturi taghha kienu s-Sinjuri Victor Zammit, Wallace Fino, Christopher Gauci u l-istess Francis Gauci;

Sussegwentement, u cioe', fil-21 ta' April, 1998, il-kapital ta' PCO gie mizjud b'£100,000 bl-ishma relattivi jigu mahruqa f'isem Price Club Holdings Limited. FI-10 ta' Gunju, 1998, gie registrat fil-kotba tal-kumpanija li l-ishma ta' Save-On Limited kienu gew trasferiti lil Price Club Holdings Limited (998 sehem) u lil Biochemicals International Limited (1 sehem); fil-waqt li s-sehem wiehed li kellu Francis Gauci gie trasferit lil 2000 Holdings Limited. B'hekk, effettivament, PCO saret sussidjarja ta' Price Club Holdings Limited ftit wara li giet kostitwita, u l-kontroll taghha kien fl-azzjonisti ahharija ta' Price Club Holdings Limited, u cioe', l-intimati Victor Zammit, l-familja Gauci rapprezentata minn Christopher Gauci, u Wallace Fino. FI-istess zmien sar tibdil fid-diretturi ta' PCO billi Francis Gauci rrienza minn direttur u s-sinjuri Mark Anthony Zammit u Ivan Fsadni gew appuntati diretturi b'effett mit-22 ta' April, 1998.

Bhal PCO, Price Club Holdings Limited (C 22703) giet registrata fil-25 ta' Marzu, 1998. L-azzjonijiet f'Price Club Holdings Limited huma s-socjetajiet 2000 Holdings Limited u Biochemicals International Limited. L-azzjonisti f'2000 Holdings Limited (C 22681) huma Taormina Holdings Limited u Wallace Investments Limited. L-azzjonisti f'Taormina Holdings Limited huma Giosue u Georgina Gauci (omm u missier Christopher). F'Wallace Investments Limited (C 8893), l-azzjonista ewlieni hu Wallace Fino. FI-ahhar, l-azzjonisti ordinarji f'Biochemicals International Limited (C 9068) huma s-Sur Victor Zammit u s-sinjuri Giovanna u Rose Zammit.

Effettivament allura, id-diretturi ta' PCO kienu wkoll l-azzjonisti, jew tfal tal-azzjonisti, indiretti taghha.

PCO kienet wahda min-numru ta' socjetajiet kummercjali li flimkien kienu maghrufa bhala l-Grupp Priceclub. Il-grupp

twaqqaf f'Marzu 1998 biex jigi attwat l-akkwist, da parti tal-intimati Zammit, Gauci u Fino, ta' negozju li sa dak izmien kien proprjeta, direttament jew indirettament, ta' certu Francis Gauci. In-negozju kien jikkonsisti, f'dak izmien, fi tliet *supermarkets*, wiehed il-Marsa, iehor f'Burmarrad u t-tielet fis-Swatar. It-transazzjoni tal-akkwist tan-negozju ta' Gauci kienet wahda komplessa, u rilevanti hafna ghall-meritu ta' dan ir-rikors: provi dettaljati dwarha jitressqu waqt is-smigh ta' dan ir-rikors.

Eventwalment, il-grupp tkabbar biex meta kien sar l-iktar popolari kien jopera tmien (8) *supermarkets* maghrufa bl-isem "priceclub". Dawn is-*supermarkets* kienu s-segweni:

- (a) Priceclub (Burmarrad), Burmarrad Road, Burmarrad;
- (b) Priceclub (Swatar), Triq is-Swatar, Swatar, Msida;
- (c) Priceclub (Birkirkara), G.F. Agius De Soldanis Street, B'Kara;
- (d) Priceclub (Naxxar), Triq il-Mosta, Naxxar;
- (e) Priceclub (Attard), Plot D, Triq il-Ghenba, Attard;
- (f) Priceclub (Marsa), The Save-On Discount Store, Sir Paul Boffa Avenue, Marsa;
- (g) Priceclub (Paola), Carters, Luqa Road, Paola; u
- (h) Priceclub (Gozo), Arkadia Complex, Rabat, Gozo.

Il-Grupp Priceclub kien jikkonsisti fis-segweni socjetajiet kummercjali:

- (a) Priceclub Holdings Limited ("PC Holdings"). Din kienet is-socjeta' li serviet il-funzjoni ta' "*holding company*" fi hdan il-grupp.
- (b) Price Club (Burmarrad) Limited, Price Club (Swatar) Limited, u Price Club (Birkirkara) Limited. Dawn is-socjetajiet huma l-proprjetarji tas-*supermarkets* li jinsabu f'Burmarrad, Swatar u Birkirkara rispettivament. Ix-xiri ta' dawn l-istabbilimenti kien iffinanzjat f'parti sostanzjali mill-*HSBC Bank Malta plc, Bank of Valletta plc* u mill-azzjonisti.
- (c) PCO. Din kienet is-socjeta' operativa fi hdan il-grupp. Ghaldaqstant, PCO kienet hadet l-istabillimenti msemmija aktar 'l fuq f'punt (b) b'kera minghand is-socjetajiet fill-Grupp Priceclub li kienu xtraw l-istess

stabillimenti. PCO kienet hadet stabillimenti ohra b'kera minghand terzi. Peress li kienet is-socjeta' operattiva, PCO kienet id-debitrici tas-*suppliers* kollha li kienu jiffornixxu lis-*supermarkets*, kif ukoll ta' kull minn ipprovda servizz lilhom.

PCO giet xolta fi stat ta' insolvenza permezz ta' digriet moghti minn din il-Qorti fit-12 ta' Lulju tas-sena 2002, b'effett retroattiv ghall-1 ta' Novembru tas-sena 2001. L-intimati, *qua* diretturi ta' PCO, kienu jafu, jew kellhom ikunu jafu, li l-insolvenza ta' PCO kienet prattikament inevitabbli sa mill-bidu tal-operat taghha; il-kobor tal-falliment attwali kien aggravat bl-inkompetenza, l-abbuzi u l-qerq tal-intimati:

(a) Id-decizjonijiet mehuda waqt li kienu qed jigu imhejjija l-istruttura tal-grupp Priceclub u l-arrangamenti finanzjarji ta' kull socjeta' formanti parti mill-grupp u kif ukoll bejn dawn is-socjetajiet kollha u l-azzjonisti, kellhom, cament u minghajr ekwivoku, l-effett li, f'termini reali, PCO bdiet l-ezistenza taghha fuq xifer ta' solvenza u, avolja kienet teknikament solventi f'dak l-istadju, ftit li xejn kellha propsetti li tevita xoljiment minhabba insolvenza. Peress illi l-intimati kienu responsabbli ghal, u involuti direttament f'dawn id-decizjonijiet, kienu, jew kellhom ikunu, konxji taghhom u tal-effett nociferu taghhom;

(b) Din is-sitwazzjoni ta' solvenza prekarja fil-bidu tal-operat ta' PCO bdiet mill-ewwel nett il-mixja lejn l-insolvenza prattikament inevitabbli tal-kumpanija. Pero' PCO mhux biss falliet, ghaix, kif jghidu l-Ingliزي, "*the writing was on the wall*", imma falliet b'mod spettakolari – f'sens negattiv – u b'telf ghall-kredituri li hafna minnu setgha jigi evitat, kieku ma kinetx ghall-inkompetenza grassa, l-abbuzi, n-nuqqas ta' osservanza ta' obbligi naxxenti mil-ligi, u anki l-qerq, tal-intimati.

(a) PCO kumpanija li bdiet hajjitha bi prospetti zghar li tevita xoljiment minhabba insolvenza

PCO kienet il-qalb tal-Grupp Priceclub – grupp li, meta kien l-iktar popolari, kellu *turnover* ta' 'l fuq minn tnejn u ghoxrin miljum lira (Lm22,000,000) fis-sena. Il-grupp kient dipendenti ghal kollox fuq PCO ghaliex din kienet l-unika

socjeta' li kienet tiggenera *revenue*, u li minnu kienet mistennija li tagmel profitti. Bid-dhul ta' PCO, kellhom jithallsu l-kredituri taghha (inkluzi dawk antiki – ta' Francis Gauci), il-kera tal-istabillimenti, u l-ispejjez operativi l-ohra. Il-kera tal-istabillimenti f'Birkirkara, Burmarrad u Swatar kellha isservi biex, effettivament, jigu ffinanzjati, in parti, l-pagamenti dovuti lill-banek f'interessi u f'pagamenti kapitali. Il-profitti mistennija, mbaghad, kellhom jaghmlu tajjeb l-ewwel biex jithallsu l-bilanci dovuti lill-istess banek, u wara biex l-azzjonisti jiehdud-dividends. Fil-qosor, l-azzjonisti ta' PCO kienu qed jistennew rizultati importanti minnha, u ghabbewha b'risponsabbilitajiet enormi. Pero', minflok ma bnew kumpanija b'sisien sodi li setghu jifilhu ghall-pizijiet li kienet mistennija terfgħa, l-azzjonisti, ghamlu l-oppost. Fil-fatt, kif ser jintwera, sa mill-bidu PCO

- (a) tghabbiet bi djun kbar (fosthom dejn li ntiret);
- (b) kellha assi li, fir-realta', hafna minnhom ma kenux rejalizzabbli;
- (c) kellha kapital ta' Lm101,000 – somma mizera għal-kumpanija li lahqet bejgh ta' 'l fuq minn Lm22,000,000.

Fil-qosor, id-diretturi u azzjonisti ahharija tal-Grupp Priceclub – u cioe', l-intimati – agixxew b'mod li, sa minn meta bdiet topera, PCO kellha, fl-ahjar ipotesi, prospetti zghar hafna li tevita xoljiment minhabba insolvenza.

PCO – wirt ta' dejn ta' Lm2,600,000 li hafna minnu ma kienx kopert b'assi.

Meta PCO giet kostitwita, l-intenzjoni kienet li din takkwista n-negozju ta' Francis Gauci li kien, anki tramite kumpaniji tieghu, jopera *supermarkets* fil-marsa, Burmarrad u fis-Swatar. Parti mill-proprjeta' f'Burmarrad u dik fis-Swatar kienu, effettivament, proprjeta' ta' Gauci, fil-waqt li dik tal-Marsa kienet mikrija. Meta PCO akkwistat dan in-negozju, hi xtrat il-*plant, equipment, fixtures and fittings* (Lm754,000) u l-istokk (Lm1,402,000). Minbarra dan hallset ukoll rigal ta' Lm380,000 għal-lokazzjoni tal-Marsa, Lm100,000 għall-*“goodwill”* ta' Gauci, u hallset lill-istess Gauci Lm250,000 ohra, total ta' Lm730,000 bhala assi *intangible*. Kif ser jinghad, il-proprjeta' immobbli inxtrat minn kumpaniji ohra fi hdan il-Grupp Priceclub.

Kontra dan, PCO assumiet ir-responsabbilita' ta' Lm2,574,000 fi kredituri tan-negozju ta' Gauci.

Jekk, abbazi tas-suespost u xi dettalji zghar li jigi spjegat aktar 'l quddiem, pero', li mhumiex materjali, wiehed jara l-attiv kontra l-passiv, wiehed isib li PCO kellha, meta bdiet topera, eccess **nominali** ta' attiv fuq il-passiv ta' Lm100,000. Wiehed jista' allura jargumenta li, teknikament, PCO ma kenetx insolventi meta bdiet in-negozju. Pero', anke jekk, ghall-grazzja tal-argument, PCO ma kenetx insolventi mill-bidu, PCO qatt ma kellha, sa mill-bidu, prospetti xierqa li tevita x-xoljiment minhabba insolvenza.

PCO – kumpanija bi ftit assi rejalizzabbli

Kif inghad, PCO ma kellha l-ebda proprjeta' immobbli f'isimha. Fil-fatt, il-proprjetajiet mixtrija mill-Grupp Priceclub, u cioe', is-*supermarkets* f'Burmarrad, Swatar u Birkirkara, kienu mixtrija minn soċjetajiet kostitwiti specifkment ghal dan il-ghan, u ffinanzjati, fil-parti 'l kbira, minn self mill-banek u mill-azzjonisti. Din l-iastruttura tal-grupp kellha l-effett mixtieq li r-riskju tan-negozju ttiehed, effettivament, mill-kredituri ordinarji ta' PCO, fil-waqt li l-assi veri tal-grupp kienu segregati minn dan ir-riskju, f'kaz ta' insolvenza tal-grupp. B'hekk l-azzjonisti ttentaw jzommu ghalihom kwalunkwe valur rezidwu fl-assi immobiljari f'kaz ta' falliment tan-negozju, minflok ma zguraw li tali valur jmur biex itaffi t-telf tal-kredituri ordinarji li, kif jigi pruvat, tilfu aktar minn Lm8,000,000.

Apparti l-fatt li PCO giet pprivata mill-valur rezidwu tal-proprjetajiet tal-grupp, l-assi li kienu jidhru fuq il-kotba taghha kienu aktar apparenti milli veri. Dawn l-"assi" kienu rigal fuq il-kirja tal-Marsa, valur ta' Lm380,000, rigal ta' Lm100,000 mhallas lil Frans Gauci ghall-"goodwill", u Lm250,000 mhallas lill-istess Gauci meta nxtara n-negozju tieghu.

PCO – kumpanija b'kapital mizeru

Il-kapital li nghata lil PCO kien ta' Lm101,000. Dan l-ammont kien ridikolu fil-kuntest ta' kumpanija li kellha *turnover* ta' 'l fuq minn Lm22,000,000. Kien ovvju li dan il-kapital ma kienx sejer ikopri l-bzonnijiet finanzjarji tas-socjeta' li, kif ser jintwera, gew sottovalutati bil-kbir, u ghalhekk hu ovvju wkoll li l-pjan kien mill-bidu nett li l-operat kollu kien ser ikun iffinanzjat mit-*trade creditors* ta' PCO, li ghalhekk kellhom igorru r-riskju kollu, jew kwazi kollu, tan-negozju. Fil-fatt, filwaqt li l-azzjonisti ta' PCO tilfu l-kapital minnhom investit ta' Lm101,000, il-kredituri tilfu iktar minn Lm8,000,000.

(b) L-inkompetenza grassa, l-abbuzi u l-qerq li wasslu ghall-telf ghall-kredituri li hafna minnu setgha, u kellu, jigi evitat.

Il-konsegwenza ta' dawn id-decisjonijiet mehuda mill-intimati waqt li kienet qed tigi ippjanata l-istruttura tal-grupp, kien allura li PCO kinet mill-bidu, u fl-ahjar ipotesi ghall-intimati, fi stat prekarju ta' solvenza, u ffit kellha prospetti li tevita x-xoljiment minhabba insolvenza, anki kieku tmexxiet tajjeb. Fil-fatt, pero', kif ser jigi ppruvat, PCO ma tmexxietx tajjeb. Ghall-kuntrarju, PCO tmexxiet mill-intimati b'inkompetenza grassa, b'mod ghall-kollox irrisponsabbli, u bi ksur tal-obbligi legali taghhom bhala diretturi. Dan, pero', lanqas ma kien bizzejjed. Ser jintwera ukoll li l-istess diretturi dahhlu lil PCO fi transazzjonijiet kbar li vvantaggjaw lilhom personalment, jew lil kumpaniji taghhom, bi zvantaggi kbar ghal PCO, jew ahjar ghall-kredituri taghha li, fl-ahhar mill-ahhar, iffinanzjaw dawn it-transazzjonijiet.

PCO bdiet titef mill-bidu nett. Skond l-*audited financial statements* ghall-perijodu ta' ffit xhur li ntemm fit-30 ta' Settembru, 1998, PCO kienet gia' tilfet Lm74,000 kontra profit prospettat ta' 'l fuq minn Lm355,000. Ghas-sena finanzjarja li ntemmet fit-30 ta' Settembru, 1999, PCO kienet ghamlet telf ta' Lm262,000, u ghalhekk il-kapital kien gia' ittiekel b'aktar minn tliet darbiet.

Il-*financial statements* ghas-sena li ntemmet fit-30 ta' Settembru, 1999, gew ippubblikati fl-20 ta' Settembru,

2000, cioe', sena wara. Minkejja rizultat ghas-sena 1999 preokkupanti sa certu punt, id-diretturi ta' PCO ma wrew l-ebda nkwiet; anzi, hargu b'rapport pozittiv hafna li kien jindika li PCO kellha prospetti sbieh u li t-telf ghas-sena 1999 kien ser jigi rkuprat. Id-diretturi fil-fatt irraportaw li:
"[they] are confident that the operational performance of the group will improve in the foreseeable future following a tightening in the controls over costs and operational expenses"

Lanqas l-awdituri ta' PCO – Deloitte & Touche – ma dehru mhassba dwar l-istat ta' solvenza ta' PCO, tant li r-rapport taghhom datat 30 ta' Gunju, 2000, ma kien kwalifikat b'ebda mod.

Fil-fatt, pero', irrizulta sussegwentement li l-audited financial statements u r-rapporti tad-diretturi intimati u tal-awdituri ta' PCO taw stampa hazina u zvjanti, u sahansitra qarrieqa tas-sitwazzjoni finanzjarja ta' PCO. Il-provi dettaljati dwar dan jitressqu fi stadju ulterjuri. Ghall-finijiet prezenti, jinghad biss is-segweni biex tinghata stampa generali.

Ghall-kuntrarju ta' dak li nghad mid-diretturi fir-rapport taghhom datat 30 ta' Gunju, 2000, PCO ma kenitx sejra tajjeb fis-sena 2000. Anzi, kienet sejra hafna aghar milli kienet marret fis-sena 1999. Tant hu hekk li *management accounts* interni ta' PCO ghas-sena li ntemmet fit-30 ta' Settembru, 2000 kienu juru telf ghas-sena 2000 ta' Lm844,000 biex it-telf kumulattiv sat-30 ta' Settembru, 2000, kien, skond il-kotba ta' PCO, ta' madwar Lm1,100,000. Dejjem skond kalkoli ta' PCO, din is-somma ta' telf kumulattiv zdieget ghal Lm1,600,000 sal-31 ta' Marzu, 2001.

Ic-cifri dizastruzi ghas-sena 2000 u dawk tal-bidu tas-sena 2001 nzammu mistura mill-kredituri ta' PCO, bi ksur tad-doveri imposti fuqhom tassattivament that piena kriminali mil-ligi, sakemm il-problemi ta' PCO bdew kergin fil-pubbliku u bdiet investigazzjoni. Matul l-istess sena 2000 kredituri bdew isibu li d-diffikultajiet fil-pagamenti dovuti minn PCO kienu dejjem qed jizdiedu. PCO kienet titlob

aktar dilazzjonijiet fil-pagamenti; kienet tonqos milli tonora pagamenti; u cekkijiet taghha bdew ma jigux onorati. Skedi ta' pagamenti bdew jigu rinegozjati fuq talba ta' PCO, pero', ic-ciklu ta' ksur ta' obbligi u promessi qatt ma waqaf; anzi, l-problemi bdew jaggravaw bil-bosta lejn l-ahhar tas-sena 2000 u fil-bidu tas-sena 2001 sakemm, fil-bidu ta' April 2001, grupp ta' kredituri nghaqad informalment biex jinvestiga l-istat finanzjarju tal-Grupp Priceclub, billi dawn ma setghux jikkombacjaw il-fatt li PCO ma kienitx qed tonora pagamenti dovuti mal-fatt li l-agir tad-diretturi ta' PCO ma kienx jindika li PCO kellha problemi serji, anzi serjissimi. Ghall-kuntrarju, kontra l-isfond ta' din is-sitwazzjoni finanzjarja ghall-kollox dizastruza, id-diretturi kienu qed jassiguraw lil diversi kredituri, u jaghtu l-impressjoni lil ohrain, li PCO ma kellhiex problemi ghajr xi diffikultajiet temporanji ta' *cash flow*; u fuq din il-bazi, u a bazi ta' pretensjonijiet foloz u mezzi ohra ta' frodi wzati mill-intimati, huma komplew jitolbu aktar dejn, u jinnegozjaw dilazzjonijiet ulterjuri fuq dejn ezistenti. Billi, ukoll, il-grupp kien l-akbar wiehed f'Malta fil-generu ta' *supermarkets*, dan setgha, u fil-fatt kien, jottjeni kundizzjonijiet tajbin hafna mis-*suppliers* specjalment rigward zmien ghal pagament. F'dan l-agir wiehed jista' jghid li ma kien hemm xejn hazing; pero', l-grupp kien ukoll f'qaghda tant b'sahhita li seta' jimponi r-rieda tieghu fuq is-*suppliers* billi jhedded li ma jixtrix aktar minghandhom jekk is-*suppliers* ma kienux lesti jaghmlu kif ried il-grupp. Din it-tattika u mezzi frawdolenti ohra baqghu jintuzaw sal-ahhar, anke biex *suppliers* jaghtu aktar dejn, jew aktar zmien ghall-hlas, meta PCO kienet ilha zmien twil fi stat ta' insolvenza.

Kif inghad, grupp ta' kredituri inghaqad f'April tas-sena 2001, u mal-ewwel intbghatet delegazzjoni taghhom biex tiltaqa' mad-diretturi ta' PCO. Din il-laqgha nzammet fid-9 ta' April, 2001, u ghaliha attendew, ghall-kredituri, Dr Andre' Camilleri, Franco Busuttil u Dr Henri Mizzi. Ghall-grupp Priceclub attendew l-intimati. Ir-rapprezentanti tal-kredituri wrew thassib dwar problemi li seta' kellu l-Grupp Priceclub, u talbu lid-diretturi tal-Grupp Priceclub biex jippermettu li jsir studju finanzjarju dwar il-grupp mid-ditta PricewaterhouseCoopers ("PWC") ghan-nom tal-kredituri.

Id-diretturi intimati assiguraw lir-rapprezentanti tal-kredituri li l-grupp imexxi minnhom ma kellux problemi serji u ghalhekk qalu li ma kellhom ebda oggezzjoni li jsir studju finanzjarju minn PWC; il-grupp kellu biss, qalu, xi diffikultajiet temporanji ta' *cash flow*. Qalu wkoll li ghalkemm kien hemm telf fil-passat, huma kienu, permezz ta' numru ta' mizuri korrettivi allegatament mehuda, dawwru l-folja tant li, fil-bidu tas-sena 2001 il-grupp kien beda jaghmel profitti.

Fil-granet ta' wara, PWC ghamlu hidma intensive biex janalizzaw il-qagħda finanzjarja tal-Grupp Priceclub. Dak li sabu ssorprennda lill-kredituri u kkonferma l-agħar bizghat tal-kredituri, u wera ukoll li, fil-fatt, il-posizzjoni kienet ferm aghar anke mill kienu jahsbu, jew jafu, l-istess diretturi intimati.

Kif ġia nġhad, il-kredituri ma kienux jafu, qabel ma sar l-istudju ta' PWC, li l-kotba tal-grupp kienu qed juru telf konsolidat sat-30 ta' Settembru, 2000, ta' circa Lm1,100,000, liema ammont kien tela', sal-31 ta' Marzu, 2001, għall-madwar Lm1,600,000. Dan it-telf inzamm mistur, filwaqt li d-diretturi komplew jagħtu l-impressjoni li l-Grupp Priceclub kien sejjer mit-tajjeb għall-aħjar. Fil-frattemp, il-kalkoli ta' PWC wrew li, fil-fatt, it-telf tal-grupp kien ferm u ferm akbar mill-Lm1,600,000 li l-istess kotba tal-grupp kienu qed juru. Dana għaliex il-kotba tal-grupp ma kinux qed jinzammu korrettement fir-rigward, speċjalment, ta' zewg cifri importanti – dawk tal-istokk u tad-debituri.

PCW waslu għall-konkluzzjoni li t-telf kien hafna u hafna akbar minn dak stmat mid-diretturi billi (a) kien hemm bejn Lm750,000 u Lm1,500,000 anqas stokk milli kien qed jidher fil-kotba, liema diskrepanza kienet ikkagunata minn nuqqas assolut ta' kontrolli adegwati duq l-istokk; u (b) il-kotba kienu qed juru lil PCO kellha tiehu circa Lm700,000 mingħand kumpaniji relatati, meta kien ovvju li hafna min dan id-dejn ma kienx se jingabar għaliex id-debituri kienu falluti. Meta, allura, PWC regghu ikkalkulaw it-talf ta' PCO, dawn ikkalkulaw (għall-ewwel) li filwaqt li, skond il-kotba dan kien qed jidher bhala Lm1,100,000 sat-30 ta'

Settembru, 2000, u Lm1,600,000 sal-31 ta' Marzu, 2001, it-telf veru sal-31 ta' Marzu, 2001, kien almenu ta' Lm3,500,000.

Meta dawn il-fatti hargu fil-berah lejn l-ahhar ta' April tas-sena 2001, gie kkonfermat li PCO, u l-bqija tal-Grupp Priceclub, kienu insolventi; u, fid-dawl ukoll tal-fatti l-ohra deskritti hawn fuq fil-qosor, sar maghruf ukoll (a) li l-insolvenza ta' PCO, PC Holdings u l-kumpaniji l-ohra kienet ilha hafna; (b) li d-diretturi kienu ilhom jafu, jew ilhom li misshom kienu jafu, li PCO ma kellhiex prospett xieraq li tevita li xxolji minhabba insolvenza; (c) li d-diretturi ma kinux qed izommu l-kotba ta' PCO, PC Holdings u l-kumpaniji l-ohra fil-grupp kif suppost, u ghalhekk lanqas biss kienu konxji tal-entita' tal-problemi finanzjarji tal-imsemmija kumpaniji; (d) li l-istat finanzjarju hazin kif maghruf mid-diretturi inzamm, xjentement jew b'nuqqas ta' osservanza ta' obbligi naxxenti mil-ligi, mistur mill-kredituri, li baqghu ibieghu bid-dejn lill-istess PCO f'cirkustanzi fejn, inzamm minnhom, ma kellhomx access ghal, u/jew ma nghatawx, taghrif dwar l-istat finanzjarju ta' PC Holdings u tas-sussidjarji l-ohra tal-Grupp Priceclub; u (f) li l-istess diretturi, bil-hsieb ta' frodi ta' kredituri ta' PCO, ghamlu diversi rappresentazzjonijiet u/jew stqarrijiet foloz, jew li jizgwidaw, dwar PCO u/jew dwar kumpaniji ohra fil-Grupp Priceclub; u/jew bl-agir u/jew bis-skiet taghhom, u/jew bi pretensjonijiet foloz u/jew b'mezzi ohra ta' frodi, taw impressjoni hazina lill-kredituri ta' PCO b'mod li PCO ngihatat jew ottjeniet dejn gdid, jew inkella dilazzjoni ulterjuri fuq pagamenti gia dovuti, meta PCO kienet gia fi stat ta' insolvenza jew meta PCO ma kellhiex prospetti xierqa li tevita xoljiment minhabba l-insolvenza taghha.

Minkejja li, bir-rapport ta' PWC, l-istat finanzjarju disaztruz tal-Grupp Priceclub kien sar pubbliku, l-intimati, jew min minnhom, xorta wahda baqghu ghaddejnin bl-istorja li l-Grupp Priceclub kien success kbir. Fil-fatt, f'Mejju 2001, l-istess diretturi intimati hargu dokument intitolat "*Investment Proposal*" li – apparti dikjarazzjonijiet foloz u zvjanti – fih huma ppropnew li "*the company's present shareholders offer 20% of Priceclub Operators Ltd shares for a Lm1 million*". Fi kliem iehor, ma kienx bizzejjed li

minhabba fihom l-kredituri ordinarji ta' PCO kienu gia tilfu 'l fuq minn Lm8,000,000; baqghu sa l-ahhar jittentaw jiddefrawdaw lil terzi fl-ammont ta' Lm1,000,000 iehor permezz ta' stima ta' Lm5,000,000 li huma ghamlu ghall-PCO – kumpanija li kienet ilha insolventi kwazi mit-twelid, b'telf akkumulat (aggustat) ta' 'l fuq minn Lm4,000,000, u bi kredituri ta' 'l fuq minn Lm8,000,000.

TALAB, peress li PCO giet xolta minhabba li ma setghetx thallas id-dejn taghha u peress li jirrizulta, a bazi tas-suespost, u ta' provi u sottomissjonijiet ulterjuri li jingiebu waqt l-andament tal-kawza, li l-intimati, jew min minnhom, li kienu lkoll diretturi taghha u li xjentement kienu partijiet fit-tmexxija tan-negozju bil-mod hawn deskritt, mexxew lil PCO bil-hsieb ta' frodi tal-kredituri ta' PCO, ir-rikorrent umilment jitlob li din l-Onorabbli Qorti tiddikjara, ai termini u ghall-finijiet tal-artikolu 315 tal-Kap.386, lill-intimati, jew min minnhom, responsabbli personalment, minghajr ebda limitazzjoni ta' responsabilita' ghal kull jew ghal xi dejn jew responsabbilitajiet ohra ta' PCO kif il-Qorti tista' tordna.

Bl-ispejjes.

Rat ir-risposta li ressqu l-intimati li n forza taghha eccepew illi:

huma jopponu t-talbiet attrici;

huma meta kienu diretturi tal-kumpanija Price Club Operators Limited agixxew korrettement u ma humiex responsabli ghall-falliment tal-istess kumpanija; l-insolvenza tal-kumpanija Price Club Operators Limited grat minkejja l-ahjar tentattivi tad-diretturi koncernati, u l-agir taghhom bhala diretturi tal-kumpanija ma kienetx fraudolenti jew qarrieqa;

bla pregjudizzju ghas-suespost, l-allegazzjonijiet kontenuti fir-rikors promotorju huma kontestati u dan kif se jigi ppruvat waqt is-smigh tal-kawza;

huma ma humiex responsabbli ghad-djun tal-kumpanija Price Club Operators Limited;

Kopja Informali ta' Sentenza

it-talbiet tar-rikorrenti huma kompletament infondati fil-fatt u fid-dritt u ghandhom jigu michuda bl-ispejjez kontra taghhom.

Rat d-diversi affidavit prodotti bahla prova;

Semghet il-provi li ressqu l-partijiet;

Rat l-atti kollha tal-kawza u d-dokumenti esebiti;

Semghet lid-difensuri tal-partijiet u rat ukoll in-noti tal-osservazzjonijiet minnhom ippresentati;

Rat li l-kawza giet differita ghal-lum ghas-sentenza;

Ikkunsidrat;

Illi il-meritu ta' dan ir-rikors huwa simili ghall-meritu tar-rikors numru 26/03/TM fl-istess ismijiet. Fil-fatt, fiz-zewg kawzi r-rikorrenti qed jallega li d-diretturi precedenti tas-socjeta' Price Club (Operators) Limited, it-tlett intimati, kissru d-doveri taghhom lejn il-kredituri tal-kumpanija, izda fil-waqt li fil-kawza numru 26/03 qed jallega li d-diretturi huma hatja ta' '*wrongful trading*', f'din il-kawza qed jallega li l-istess agir tad-diretturi jwassal sahansitra ghall-'*fraudulent trading*'.

Il-kuncett ta' kummerc bi frodi jinsab deskritt fl-artikolu 315 tal-Kap.386 tal-Ligijiet ta' Malta, cioe', l-Att dwar il-Kumpaniji, waqt li l-kuncett ta' kummerc hazin huwa deskritt fl-artikolu 316 tal-istess Kap. 386. Skond dawn l-artikoli, ikun hemm kummerc bi frodi meta jkun jirrizulta li xi negozju tal-kumpanija jkun tmexxa bil-hsieb ta' frodi ta' kredituri tal-kumpanija jew ta' kredituri ta' xi persuna ohra jew bil-ghan ta' frodi, fil-waqt li jkun hemm kummerc hazin meta persuna li kienet direttur ta' kumpanija tkun agixxiet fil-waqt li tkun taf, jew kellha tkun taf qabel ix-xoljiment tal-kumpanija, li ma kienx hemm prospett xieraq li l-kumpanija setghet tevita x-xoljiment minhabba l-insolvenza taghha. Dawn l-artikoli tal-ligi maltija gew mehuda kelma b'kelma mill-ligi ingliza li tirregola x-

xoljiment tal-kumpaniji (The Insolvency Act, 1986), u l-artikoli ekwivalenti fil-ligi ingliza huma l-artikolu 213 ('*fraudulent trading*'), u l-artikolu 214 ('*wrongful trading*').

Iz-zewg kuncetti ta' kummerc bi frodi u kummerc hazin jixxiebh, bid-differenza tkun li f'kaz ta' kummerc bi frodi irid jirrizulta li kien hemm il-hsieb li jigu ppregjudikati l-kredituri tal-kumpanija. F'kaz li jirrizulta kummerc bi frodi jew hazin, il-ligi tkontempla it-tnehhija tar-responsabilita' limitata tad-diretturi, bir-responsabilita' personali taghhom tkun kompluta u ampia f'kaz li jirrizulta kummerc bi frodi.

Qabel l-introduzzjoni ta' dawn il-provedimenti, diretturi setghu dejjem jinstabu responsabbli ta' agir bi frodi, ghax il-principju ta' *fraus omnia corrumpit* ma kienx jippermetti li xi hadd jiehu vantagg mill-agir frodulentu tieghu. L-awtur L.S.Sealy fil-ktieb "Cases and Materials in Company Law" (Butterworths, 7th Edit. 2004), jghid, f'pagna 616, li l-kuncett ta' '*fraudulent trading*' kif kien jigi enuncjat mill-Qrati inglizi jista' jigi adottat ghall-fini ta' interpretazzjoni tal-legislazzjoni l-gdida, "*but the introduction of the concept of 'wrongful trading', which can lead to the same consequences with a much lighter burden of proof, will surely mean that s 213 will be very rarely invoked in the future*". Fil-kaz taghna, kif inghad, ir-rikorrenti qed jinvoka z-zewg kuncetti, kemm ta' kummerc bi frodi kif ukoll ta' kummerc hazin.

Analizi taz-zewg kuncetti juru li, anke konsegwenza tal-izvilupp li sar fl-Inghilterra, id-differenza ta' bejnietom mhux dejjem kienet daqshekk netta.

Kummerc bi frodi jehtieg, skond Sealy (ibid pagna 615) "*actual dishonesty*". L'istess jinghad fil-ktieb Farrar's Company Law (Butterworths, 4th Edit. 2002) fejn jinghad, f'pagna 737, li "*in cases of fraudulent trading, liability arises in respect of persons knowingly a party to the carrying on of any business of the company with intent to defraud creditors of the company, or creditors of any other person, or for any fraudulent purpose. It should be noted therefore that the section is wider than simply defrauding creditors....The conduct must involve actual dishonesty,*

involving, according to current notions of fair trading among commercial man, real moral blame". Din l-intenzjoni, pero', tista u ghandha tirrizulta mill-agir innifsu, u certu agir gie meqjus bhala kummerc bi frodi peress li, fih innifsu, juru hsieb li jigu frodati l-kredituri. Fil-fatt, fil-ktieb indikat, Farrar's Company Law, jinghad li "*this requirement can also be satisfied where the directors have no good reason to think funds will become available to pay the creditors when their debts become due or shortly thereafter*". Dan il-principju huwa importanti ghall-fini ta' din il-kawza, ghax jekk jirrizulta li d-diretturi tal-kumpanija, fil-waqt li talbu aktar kreditu minghand s-suppliers taghhom, kienu jafu li ma kienx hemm possibilita' li jsir il-hlas fiz-zmien miftiehem, allura dan l-agir jitqies bhala kummerc bi frodi.

L-istess veduta hija espress fil-ktieb "Charlesworth's Company Law" (Stevens, 13th Edit. 1987). Hu jaghti tifsira cara ta' kummerc bi frodi u, f'pagna 736, jghid:

"In general it may be properly inferred that there is an intent to defraud creditors if a company carries on business and incurs debts when, to the knowledge of the directors, there is no reasonable prospect of the company being able to pay them. It is not necessary to show that there is no prospect of the creditors ever being paid. It is enough that there is no reason for thinking that they will be paid as the debts fall due or shortly thereafter".

L-awturi Mayson, French & Ryan fil-ktieb "Company Law" (Oxford, 22nd Edit. 2006), jikkonfermaw li "*a person's intent usually has to be inferred from what the person did*", u li, allura, "*it is almost inevitable that finding a defendant knowingly participated in dishonest activity implies that the defendant was dishonest*". (pagna 773). Bhala ezempju ta' kummerc bi frodi, dawn l-awturi isemmu sitwazzjoni fejn d-diretturi ikunu responsabbli ta' "*inducing people to give credit to a company knowing that they will not be paid when they expect to be paid*" (pagna 774).

Li d-disonesta' tista' u ghandha tigi desunta minn agir partikolari hu affermat ukoll minn ktieb ricenti ippubblikat

mill-Professur Andrew Keay "Company Directors' Responsibilities to Creditors" (Cavendish, 2007), fejn, pagna 63 jghid hekk in konkluzzjoni tat-trattat tieghu fuq 'fraudulent trading':

"Whether, and if so when, Courts can infer intent to defraud with respect to to a respondent is not without some doubt, but it is submitted that Courts can do so either where respondents incur debts at a time when they know that there company will clearly not be able to make repayment, or where there is considerable risk in not being able to repay the creditor(s) when the debts are due or shortly thereafter".

Kummerc hazin, min naha l-ohra, ma tirrikjedi ebda prova ta' disonesta', "*simply unreasonable behaviour or negligence*" (Charlesworth's Company Law, ibid pagna 411). L-agir tad-diretturi irid jigi ezaminat "*by objective standards*". Din il-veduta hija accettat mill-awturi kollha in materja u li gew imsemmija aktar kmieni f'din is-sentenza. Hekk, Sealy jghid (ibid a pagna 261), li "*for the purpose of applying these sanctions, the courts are free to assess the conduct of a director by objective standards*". L-istess jinghad mill-awtrici Brenda Hannigan fil-ktieb taghha "Company Law" (Butterworths, 2003). F'pagna 845 tghid li "*the law sets down objective standards; the standard being that of a reasonably diligent person who has taken the office of director*".

Jekk wiehed jara l-ktieb imsemmi ta' Sealy (ibid pagna 615) isib li dan l-awtur jindika l-kondizzjonijiet li ghandhom jigu sodisfatti biex ikun jirrizulta kummerc hazin. Hu jghid:

"Prerequisites for liability are that (i) the person has been a director (or 'shadow director'), and (ii) the comp-any has gone into insolvent liquidation. The person must have known, or should have concluded, that there was no reasonable prospect that the company would avoid going into insolvent liquidation; but he can avoid liability if the court is satisfied that he 'took every step with a view to minimising the potential loss to the company's creditors' that he ought to have taken. Although described as

'wrongful trading', as noted above, the possible scope of this section is very wide indeed. It can cover passive inactivity just as much as positive wrongdoing; there need be no actual 'trading', but conduct such as allowing the payment of unjustified remuneration or dividends could be caught".

Fuq dan il-punt, l-awtrici Hannigan (ibid pagna 847) taghmel dawn l-osservazzjonijiet:

*"It is a defence for a director to satisfy the court that, after that point in time was reached when he ought to have concluded that insolvent liquidation could not be avoided, he took every step with a view to minimising the potential loss to the company's creditors as he ought to have taken. However, as the court noted in *Re Brain D Pierson Ltd* (2001), it is not sufficient for a director to claim that in continuing to trade with the intention of trying to make a profit that he is within this defence. The provision is intended to apply, the court said, to 'cases where, for example, directors take specific steps with a view to preserving or realising assets or claims for the benefit of creditors, even if they fail to achieve that result, and it does not cover the very act of wrongful trading itself. Equally, it is difficult to know what practical steps would convince the court that the director took 'every step', but presumably steps such as attempting to secure additional financing, reaching agreements with creditors, taking professional advice, and working closely with the company's bank would all be steps which the court would accept as steps designed to protect the creditors' interests. Cautious and risk-averse directors may consider that the only appropriate step is to put the company into administration, liquidation, etc, but that is not what the legislation necessarily demands though, obviously, it may be the only practical step in many instances".*

Tajjeb li l-Qorti tosserva, għall-kull buon fini, li din id-difiza (it-tehid ta' "every step") hija l-unika difiza li għandhom id-diretturi, u "a director is not able to avail himself or herself

of general defences" (ara il-ktieb tal-Professur Keay, ibid pagna 121).

Il-Qorti ghamlet ampia riferenza ghall-dawn l-awturi, mhux biss ghax dan hu kuncett gdid anke ghall-Malta, izda ukoll ghax hemm hafna referenzi ta' ezempji ta' kummerc bi frodi u kummerc hazin li huma rilevanti ghall-kaz. Dak li hu indikat li ghandu jsir mid-direttur fic-cirkustanzi, huwa ukoll ta' rilevanza materjali ghall-kawza fil-kuntest ta' dak li ppruvaw jaghmlu d-diretturi f'dan il-kaz.

Ghalkemm jista jinghad li diretturi huma biss agenti tal-kumpanija u d-doveri taghhom huma biss lejn is-socjeta' li huma jirrappresentaw, l-obbligu tad-diretturi li jiehdu hsieb l-interessi tal-kredituri meta l-kumpanija tkun fi stat hazin, hu accetta anke konceptwalment. F'artikolu fil-Modern Law Review, (Vol.66, Settembru 2003, nru.5), bl-isem ta' "Directors' Duties to Creditors: Contractarian Concerns Relating to Efficiency and Over-Protection of Creditors", il-gia imsemmi Professur Andrew Keay janalizza l-bzonn tad-diretturi li jipproteggju l-interessi tal-kredituri, u jiddefendi kull akkuza li saret kontra min jilmeta fuq dan id-dover tad-diretturi. F'pagna 669, hu jghid dan fuq il-htiega tad-dover:

"The unsecured creditors are protected only by contractual rights, but when companies are financially stressed there are, arguably, cogent arguments that their position warrants some form of fiduciary protection, whereby the directors become accountable principally to the creditors. Unless this occurs then the directors have every reason, at this time, to externalise the cost of the company's debt and to engage in risky ventures that could bring in substantial benefits, but could, if they fail, imperil the company. Allied to this reason is that managers of the company might, in order to sustain the company's business, offer higher priority to new creditors, thereby weakening the position of existing creditors".

Fil-konkluzzjoni tal-artikolu tieghu, il-Professur Keay josserva:

"This article has accepted that efficiency is an important value to be considered in evaluating any law, but it has suggested that fairness is a value that also needs to be taken into account and that that value dictates that directors should consider creditor interests when their companies are in financial difficulty. This is based on the following: many creditors are in vulnerable positions when negotiating ex ante and are really unable to protect their interests; and creditors have legitimate expectations that their interests will be taken into account when the company is, or is potentially, in financial distress, as they have the residual claim over the company, and the company is trading with their money. An ex post adjustment, such as examining whether the directors acted in creditor interests at a time when the company was in financial difficulty, is fairer in that it eliminates the risks endemic in ex ante action, and it is based upon what actually occurred, not what everyone guesses might occur".

Stabbiliti l-principji generali li jirregolaw il-kondotta tad-diretturi meta l-kumpanija tkun f'sitwazzjoni finazjarja debboli, il-Qorti sejra tqies il-provi prodotti u tikkunsidra jekk l-ex diretturi intimati ghandhomx jitqiesu responsabbli ta' kummerc bi frodi jew kummerc hazin.

Din il-Qorti, wara li qieset l-provi kollha fil-komplessita taghhom, tasal biex tikkonkludi li, fil-fatt, l-intimati diretturi agixxew bi ksur tad-doveri taghhom lejn il-kredituri u ghandhom jinstabu hatja ta' kummerc hazin u adirittura ta' kummerc bi frodi. Tul is-sitt snin li l-kumpaniji tal-PriceClub grupp kienu fl-operazzjoni, kien hemm diversi okazzjonijiet fejn id-diretturi, li kienu wkoll sidien tal-kumpaniji, injoraw l-interessi tal-kredituri u raw biss kif ikopru l-interessi personali taghhom.

Ibda biex meta inholoq il-grupp, l-istruttura saret b'mod li kienet a svantagg tal-kredituri. L-assi immobiljari tal-grupp gew vestiti f'kumpaniji diversi, fil-waqt li l-operat tal-istess grupp kien intizz li jsir minn kumpanija wahda, PriceClub (Operators) Ltd., li ma kellhiex assi. Il-kuntratti mas-suppliers saru kollha min din il-kumpanija, b'mod li

dawn is-suppliers sabu bhala debitur taghhom kumpanija bla assi. Jista jkun li l-istruttura tal-grupp saret kif saret ghar ragunijiet fiskali, jew, kif xehed Christopher Gauci, li d-diretturi qatt ma kellhom il-hsieb "jilghabu" bil-personalita' guridika separata tal-kumpaniji, pero', jibqa l-fatt li, meta s-sitwazzjoni gravat, u t-trade creditors talbu l-hlas dovut lilhom, ma thallewx jagixxu kontra kumpaniji li maghhom ma kellhomx relazzjoni, u baqghu f'relazzjoni biss mal-kumpanija li giet mahuqa b'intezjoni li ma jkollhiex proprjeta' immobbli. Jista jkun ukoll li l-grupp, fil-komplessita' tieghu, gie strukturat b'mod korrett, anke ghall-azzjonisti, pero', ghal-kredituri semplici dak li jinteresshom mhux it-"truth and fairness" tal-grupp on a consolidated bases, izda l-posizzjoni tal-kumpanija debitrici, u din, sa mill-bidu nett, thalliet bla assi biex taghmel tajjeb ghall-operational debts taghha. Ghalkemm ix-xhud espert prodott mill-intimati, Robert Borg, qal li, fl-esercizzju ta' accounting li ghamel, hu kien jinteressah mil-consolidated accounts tal-grupp, ghall-kredituri semplici tal-operazzjoni, l-interess immedjat taghhom kien mas-socjeta' li kienet qed titlob kreditu minghandhom, u ma kellux jigi kontemplat li biex dawn jithallsu kellhom jiprocedu "to lift the corporate veil" tal-kumpaniji kollha fil-grupp.

Din il-Qorti mhux qed tghid li l-istruttura li nholqot, ezaminata waheda, hija illegali, izda tindika l-hsieb tad-diretturi/azzjonisti, sa mill-holqien tal-grupp, li jevitaw li l-interessi personali taghhom u l-assi tal-grupp ikunu jistghu jigu sekwestrati mill-kredituri futuri tan-negozju.

Fil-verita', pero', il-kwistjoni tal-grupp bhala "a going concern" kif ukoll l-iskop tal-consolidated accounts ftit jinteressa lit-trade suppliers li, ir-rapport guridikau tgahhom, kien, sa mill-bidu nett mal-kumpanija Priceclub (Operators) Ltd. Ebda kumpanija fil-grupp ma assumiet responsabilita' ghad-djun li akkumulat Priceclub (Operators), u ghalkemm l-intimati taw garanzija personali ghas-self li hadet il-kumpanija Priceclub (Holdings) mill-bank, ma ghamlux l-istess mal-kredituri l-ohra li intuzaw biex jiffinanzaw l-espanzjoni tal-kumpanija. Ghalkemm meta jkun hemm grupp ta' kumpaniji taht il-kontroll tal-

istess nies, principji ta' accounting jindikaw *consolidated accounts*, dawn huma hekk fl-interest tal-grupp bhala entita' wahda (*"to give members of the parent company a picture of the financial position and results of the parent company and its subsidiary undertakings taken together"* – Pennington's Company Law, 7th Ed. pagna 982), izda dawk l'hekk imsejha *accounting standards* mhux necessarjament jirriflettu s-sitwazzjoni legali tal-partijiet kollha involvuti. Fil-fatt l-awtrici Hannigan (ibid pagna 78) tinsisti li, f'kas ta' *group structure*, *"It is important therefore that creditors of a group company identify the precise subsidiary with which they dealing and appreciate that **Solomon** will prevent their having a claim against assets elsewhere in the group. It may be the case that that subsidiary has a share capital of L100 and no assets of its own."*

Jirrizulta li l-intimati holqu kumpanija biex tkun proprjetarja ta' kull bicca assi immobbli li kellhom, u dwak il-proprjeta' gew muniti b'ipoteki bhala granziji biex jaghmlu tajjeb ghas-self li PriceClub (Holdings) Ltd. hadet minghand il-bank. Biex topera fis-suq inholqot il-PriceClub (Operators) Ltd. u kienet din li kienet tidhol f'dejn *mat-trade suppliers*, u din, kif inghad, am kellhiex assi, hlief l-operat taghha stess.

Oltre dan, hekk kif il-grupp ha over it-tmexxija tal-PriceClub supermarket minghand Frans Gauci, hi bdiet topera b'*deficit* tekniku w minghajr investiment jew assi biex issostni l-operat taghha. Is-self ta' Lm3 milljuni li l-kumpanija PriceClub (Holdings) Ltd. hadet qabel ma hadet over is-*supermarket* intuza biex isir il-hlas dovut lil Frans Gauci ghall-akkwist; id-differenza fil-prezz tal-akkwist giet finanzjata billi il-grupp accetta li jaghmel tajjeb hu ghad-dejn li kellha l-PriceClub meta kienet f'idejn Frans Gauci; dan id-dejn kien ta' xi Lm2.6 milljuni. L-azzjonisti, l-istess intimati, hadu mill-bank *shareholders' loan* ta' madwar Lm900,000, li minhom Lm101,000 investewhom bhala kapital, u l-bilanc gew mislufa lill-PriceClub (Holdings) Ltd. biex tghin fil-finanzjament ghall-akkwist tal-PriceClub minghand Frans Gauci. F'dak il-mument, il-kumpanija PriceClub kellha *stock* ta' Lm1.4 milljuni,

b'rizultat li allura, mill-bidu taghha, il-kumpanija PriceClub (Operators) Ltd. kellha assi ta' Lm101,000 u *working capital deficit* ta' Lm1.2 miljuni.

Apparti dan id-dejn, il-kumpanija PriceClub (Operators) Ltd. giet, sa mill-holqien taghha, moghbija b'obbligu li thallas il-kera tal-fondi li minnhom kienet qed topera. Kif inghad, il-bini kollu tal-grupp kien proprjeta' ta' diversi kumpaniji u kienu ipotekati favur il-bank; dan il-bini, pero', kien mikri lill-PriceClub (Operators) Ltd. bil-hsieb li mill-kera, il-kumpanija PriceClub (Holdings) Ltd. tkun tista thallas lura lill-bank parti mill-kapital u l-imghaxijiet dovuti fuq is-self li hadet. B'hekk, id-dejn li hadet PriceClub (Holdings) Ltd., effettivament kienet qed thallsu PriceClub (Operators) Ltd. Din il-kumpanija giet ukoll obligata thallas lura *s-shareholders' loan* li hadu l-intimati u dawn il-hlasijiet kellhom isiru kollha mill-operat taghha.

Fuq dan il-punt l-Qorti tinnota li, skond Christopher Gauci, wara l-ewwel sena tan-negozju, id-diretturi kienu accettaw li l-kera fuq l-ambjenti minn fejn il-kumpanija kienet topera, tirdoppja, biex il-PriceClub (Holdings) Ltd. ikollha biex thallas id-dejn taghha mal-bank. Dan tefa' aktar piz fuq PriceClub (Operators) Ltd. Biex jinhelsu l-kredituri ipotekari, l-intimati hadu pass a pregjudizzju tal-kredituri semplici. Minhabba l-ipoteki, id-diretturi kellhom interess jaraw li l-bank jigi sodisfatt, pero', tefghu piz akbar fuq il-*cash flow* tal-kumpanija PriceClub (Operators) Ltd., bir-*rizultat li t-trade creditors* thallew aktar lura. Agir simili gie meqjus bhala '*wrongful trading*' mill-Qorti Ingliza fil-kawza "Re: Produce Marketing Consortium Ltd. (No.2)", decisa mic-Chancery Division fl-1989. F'dik il-kawza wkoll "*The affairs of PMC were conducted during the last seven months of trading in a way which reduced the indebtedness to the bank, to which Mr David had given a gurantee, at the expense of trade creditors.... The bank is, if not fully, at least substantially secured. If this jurisdiction is to be exercised, as in my judgment it should be in this case, it needs to be exercised in a way which will benefit unsecured creditors.*" (Sealy ibid pagna 623)

Inoltre, ghalkemm il-kera li kellha thallas il-Priceclub (Operators) ma kinetx bizzejjed biex jithallsu l-pagamenti mensili miftiehma mal-bank, id-differenza tal-kera u l-*re-payment sum* kellha ukoll tohorgu l-Priceclub (Operators). Ma kien hemm ebda raguni ghalhiex sar hekk, izda, ghall-darba ohra, id-diretturi tefghu pizijiet akbar fuq din il-kumpanija biex ikopru l-interessi tagghom. Dawn il-hlasijiet jew avvanzi lahqu s-somma ta' madwar Lm730,000, u ghalkemm fl-*accounts* dawn kienu jidhru bhala *loan receivable*, fil-verita' l-kumpanija Priceclub (Operators) la kellha tigi mgielha taghmilhom (ghax ma kienx fl-interess taghha), u lanqas kien hemm possibilita' li tehodhom lura, tal-anqas qabel ma l-bank jithallas lura l-ammont ta' self.

Din il-kumpanija, PriceClub (Operators) Ltd., jigifieri, mhux biss bdiet b'*deficit* ta' Lm1.2 miljuni, izda, mill-operat taghha kellha tiehu hsieb thallas *ir-running costs* taghha stess (inkluz il-pagi tad-diretturi, ufficcjali u haddiema taghha), kif ukoll is-self kollu li d-diretturi hadu fil-bidu tal-operat. Dawn l-impenji kollha, kif inghad, kellhom jigu sodisfatti mid-dhul tas-*supermarket*, u r-rizultat ta' dan kien li l-hlasijiet lit-*trade suppliers* beda jaqa' lura kwazi mil-ewwel, u d-dejn tal-kumpanija mat-*trade suppliers* beda, sa mil-ewwel xhud tal-operat taghha, jizdied b'mod drammatiku.

Dan sehh ukoll ghax il-*margin of profit* tal-kumpanija kien wiehed baxx biex il-prezzijiet ikunu attrajenti u jkunu attirati aktar konsumaturi. L-intimati ghamlu zmien twil juzaw l-istess *profit margin* li kien juza Frans Gauci, u ghalkemm apprezzaw li l-dan kien wiehed baxx hafna biex isostni l-operat u kellu jizdied, ghadda hafna zmien qabel ma ghamlu revizzjoni tal-*profit margin*, peress li din ir-revizzjoni kellha issegwi restrutturar tal-kumpanija li, ovvjament, kellu jiehu z-zmien tieghu (din ir-revizzjoni, fil-fatt, sehhet wara April 2001). Huma kienu jafu li anke meta s-*supermarket* kien f'idejn Frans Gauci u ma kienx qed jopera *on a large scale*, bi profit margin baxxa (ta' xi 15%), l-istess kumpanija kienet laqghet ghamlet dejn ta' Lm2.6 miljuni. Avvolja l-intimati kienu jafu li l-*pricing policy* kienet *unsustainable*, huma komplew jahdmu bl-

istess *profit margin* (biex ma jghollux il-prezzijiet), bir-
rizultat li l-kumpanija kompliet izzid id-*deficit* taghha.

Minbarra l-hlasijiet kbar li l-kumpanija PriceClub (Operators) Ltd. kellha taghmel sa mill-holqien taghha, l-intimati diretturi, sa mill-bidu nett, gharfu li biex il-kumpanija tikber kif xtaqu kien hemm bzonn investiment biex jirristutturaw il-mod ta' negozju. Ghall-dan l-investiment ma hasbux, u ma gabu ebda kapital ghalih, la mill-bank, u lanqas mill-assi personali taghhom. Dan ukoll kellu jigi mill-operat tas-*supermarket*. L-intimati, fi kliem iehor, hadu over *supermarket* li gia kellha hafna dejn, ghabbewha bi spejjes ohra kbar, riedu jinvestu biex jkabbruha, u l-flus ghall-dan kollu kelli jigi mill-operat ta' PriceClub (Operators) Ltd., jigifieri minn flus *it-trade creditors*.

L-intimati kollha indunaw, mill-bidu nett, l-kumpanija ma setghetx tkompli tahdem "*as a family run company*" kif kienet meta kienet operata minn Frans Gauci, u raw ukoll li l-istruttura tal-haddiema kif kienet topera qabel kienet inefficjenti. Hassu, ghalhekk, biex il-kumpanija tigi restrutturata mill-qiegh nett, pero', il-*capital expenditure* mehtieg ma giex ikkalkulat jew meqjus u, allura, peress li flus biex isir dan ma kellhomx u ma investewx minn flushom, uzaw il-flus tat-*trade suppliers* taghhom.

Dan kollu bil-fors kien jew kellu jkun f'mohh id-diretturi meta hadu l-over il-kumpanija, u mil-ewwel ippretendew li l-ispejjes kollha mehtiega biex jithallsu d-dejn tal-bank, ir-*running costs* tal-kumpanija u l-investiment kienu se jigu mit-*trade suppliers*, imma ma ghamlu ebda pjan serju biex jassiguraw li l-kredituri ma jkunux skoperti ghal hafna zmien. Ghall-*massive expansion* li huma riedu jaghmlu, kien hemm bzonn ta' *team* ta' managers tal-ghola kwalita', sistema sofistkata ta' computers, u investiment qawwi. Ghalkemm id-diretturi kienu japprezzaw dan, ma kellhomx dawn ir-rekwiziti u dahlu biex ikabbru n-negozju bla nies kompetenti, minghajr sistema tajba ta' teknologija komputerizzata, u, fuq kollox, minghajr investiment.

Fil-fatt, meta l-intimati gew biex jiehdu self mill-bank, huwa avvicinaw ditta ta' accountants lokali biex din tippreparalhom rapport ghall-konsiderazzjoni tal-bank. Kif, pero', xehed Raphael Alosio, l-accountant tad-ditta Deloitte & Touche, li hadem l-aktar fuq il-progett, hu hadem biss fuq il-figuri li li kien ghaddielhom Frans Gauci u a bazi tas-supposizzjoni li l-opera tas-supermarket sejjer jibqa fuq skala limitata. Hu ma hadimx fuq pjan ta' struttura tal-kumpanija u lanqas fuq l-investment mehtieg, u l-bank ma giex infurmat bil-pjan ambizzjuz li kellhom l-intimati. Fi kliem iehor, is-Sur Alosio, ma hadem fuq ebda *business plan* jew *due diligence* tal-kumpanija; ma saru ebda *projections* ghall-espansjoni tal-kumpanija. Ghalkemm l-intimati jghidu li dak li gie ippresentat lill-bank kien *business plan*, dak id-dokument ma jurix li hu hekk, u s-Sur Alosio, li hejja d-dokument, qal li dak mhux *business plan*, u qal li m'ghamlx dan il-pjan ghax ma giex mitlub jhejji wiehed. Kull ma sar kien "*a projected analysis*" bazat fuq l-accounts li kellu Frans Gauci, ipprogettati ghall-futur. Ma kien hemm ebda *business plan* jew *feasibility study*. L-intimati, allura, bdew operat ta' supermarket, bi hsieb li jkabruh u jtellghuh ghall-standards internazzjonali (fil-fatt, jissemma kemm-il darba li riedu jaghmlu supermarket fuq il-livell ta' Tesco), minghajr, pero', ma kellhom pjan serju ippreparat ta' kif dan l-istrutturar kellu jsir, l-investment mehtieg, u l-effetti tieghu fuq il-kredituri. Sa mill-bidu nett, l-intimati ippretendew li, fil-waqt li huma jaghmlu uzu minn flus it-*trade creditors*, dawn tal-ahhar kienu se joqghodu jistennew sakemm il-kumpanija tkun fuq saqajha li tkun tista thallashom; u jekk il-kumpanija, iddum ma tigi fuq saqajha, kellhom jibqghu jistennew sakemm il-kumpanija tigi restrutturata u, forsi, xi darba tkun f'posizzjoni li thallashom. Ebda konsiderazzjoni ma saret li dawn il-kredituri ikollhom bzonn jithallsu fi zmien qasir, ghax huma stess ikunu hallsu ghall-prodotti li jkunu xtraw minghand il-produtturi, u jekk ma jithallsux mill-kumpanija, ifisser li dawn ikunu qed johorgu flus minn gewwa bi pregjuduzzju ghan-negozju taghom. *As from day one*, l-intimati hasbu biex jizviluupaw u jkabbru in-negozju tal-kumpanija mhux minn flushom, izda min flus it-*trade suppliers*, u l-pretensjoni taghom kienet li jekk il-kumpanija iddum, anke snin twal,

biex tibda tiggenera qligh tajjeb, dawn it-trade suppliers kellhom jibqghu jistennew ghall-flushom. Il-kredituri saru finanzjaturi bla ma jafu tal-grupp PriceClub. Dan, fil-fehma tal-Qorti, huwa kummerc bi frodi.

Id-dokument li d-diretturi ressqu lill-bank biex jiehd u self kien jikontempla “*a growth strategy*”, pero', ma kien jaghti ebda indikazzjoni tal-vizzjoni li kellhom l-intimati. Huma ma riedux biss jaghmlu *take-over* ta' stores ohra li kienu joperaw f'Malta dak iz-zmien, izda riedu, kif jistqarru huma stess, jghollu l-*standards* ta' *supermarkets* ghal-livell Ewropew, u bhala linji gwida kienu qed jahsbu fuq *supermarkets* esteri ta' fama internazzjonali, bhal Asda u Tesco. Il-bank ma inghatax dettalji u informazzjoni dwar din il-vizzjoni – ghall-bank, il-“*growth strategy*” kienet tinvolvi biss t-*take-over* ta' stores ohra lokali, u ma inghata ebda indikazzjoni tat-trasformazzjoni li riedu jaghmlu l-intimati. Ghall-din t-trasformazzjoni, d-diretturi ma hasbux biex igibu finazjament, ghax hasbu li jkunu jistghu jakkwistawh mill-profitti tal-Priceclub (Operators). Meta tqis l-pizijiet kbar li gew imqieghda fuq din il-kumpanija, u dan sa mill-bidu nett tal-holqien taghha, din il-Qorti tara li d-diretturi kellhom jifhmu li kienet kwazi impossibbli li mill-profitti, wara li jithallsu l-kredituri, jibqa ammont ghall-investment. Anke jekk dan ma rrealizhawx fil-bidu, f'Gunju tal-1999 gew informati li l-pjan taghhom kien qed ifalli, u li ma kinux qed ilahhqu mal-pagamenti lill-kredituri; f'dak il-mument, kellhom jirrevedu l-pjan u jahsbu wkoll fl-interessi tal-kredituri. Kellhom f'idejhom rapport ta' Deloitte & Touche li kien jghid b'mod car li biex jitwettaq il-pjan, kellhom bzonn aktar finazjament jew *re-scheduling* tal-facilitajiet ezistenti, u meta dan ma giex ma kellhomx jaggravaw is-sitwazzjoni billi jkomplu jaghmlu mis-*suppliers* taghhom kredituri tal-investment li riedu jaghmlu.

Dan kollu jirrizulta wkoll mix-xhieda li ta' Dr John Grech, li ghamel zmien ukoll involut fil-holqien tal-kumpanija. Dan kien ghamel zmien Chairman tal-kumpanija, pero', hass li kellu jirrizenja, peress li, fil-fehma tieghu, il-kumpanija ma kienetx qed tigi gestita bil-ghaqal. Hu jghid li l-kumpanija inholqot bla stuttura biex topera kif xtaqu l-intimati, u l-

profitti tal-istess kumpanija, sa mill-bidu nett, bew jintuzaw biex tinholoq struttura bazika. Hu jghid li mil-ewwel wera l-preokkupazzjoni tieghu ghar-*rate of growth* tal-kumpanija, peress li din kienet qed tikber QABEL ma l-istruttura kienet *put in place*. Fl-opinjoni tieghu, in-negozju beda jikber qabel ma kien hemm organizzazzjoni u struttura biex tilhaq mal-vizjoni li kellhom l-intimati. Il-vizzjoni kienet wahda tajba, pero', ma kienx hemm finanzi biex din il-vizjoni tintlaqhaq fiz-zmien li riedu l-intimati, u dawn lanqas ma riedu jimxu b'pass aktar mil-mod. Huma riedu jizvillupaw b'pass mgħagħel meta ma kellhomx la l-istruttura u lanqas il-finanzi biex dan is-sehh bla hsara lill-terzi, u għamlu uzu minn flus *it-trade suppliers* biex jippruvaw jilhqqu l-ghan tagħhom. Fi kliem semplici, id-diretturi jidhru li ried jitolqu jigrum qabel ma kien għadhom tagħmu jimxu, u r-riskju ma hadhux bi flushom, izda bi flus il-kredituri tagħhom.

B'zieda ma dan hemm il-fatt li l-intimati dahlu għall-din il-bicca b'xogħol mingħajr ma kellhom esperjenza fil-bejgħ ta' prodotti minn *supermarket*. Avvolja fil-*'project plan'* ipprezentat lill-Bank għall-fini biex titiehed self, l-intimati iddeskrivew ruħhom bħala persuni "*with extensive experience*", dan fil-fatt ma kienx minnu. Wallace Fino stess ikkonferma fl-affidavit tieghu li "*qatt ma hdimt f'dan in-negozju*". L-uniku wiehed li kellu ftit esperjenza f'negozju ta' dan it-tip kien Christopher Gauci li kien jahdem mad-Day-to-Day Supermarket ma missieru mill-1995. Kif qal hu stess, beda jahdem ma missieru bħala tifel u beda jitgħallem fuq il-lant tax-xogħol. Tlett snin wara, meta d-Day-To-Day Supermarket kienet akkumulat *operating loss* ta' aktar minn Lm450,000, dahal fi shab mal-intimati l-oħra biex jibni imperu minn flus haddiehor! Ma ikkommissjonaw ebda "*feasibility study*" u ebda studju dwar il-htiega ta' supermarket fuq skala kbira għas-suq lokali, izda tkellmu biss bejniethom u bdew joperaw bil-hsieb ikun, mill-bidu, li juzaw il-flus tas-*suppliers* biex joperaw kif kellhom f'moħhom. Fil-fatt, għalkemm dahlu lill-Dr John Grech biex jghin, anke dan jammetti li hu ma kellux esperjenza f'dan it-tip ta' negozju u li, f'kull kaz, ma setghax jiddedika aktar minn ftit siegħat għall-dan il-progett.

Apparti dan kollu, u nonostante l-fatt li l-kumpanija ma kelliex flus ghall-investment u lanqas ghall-istrutturar taghha, lejn l-ahhar tal-1998, il-kumpanija PriceClub (Operators) Ltd. akkwistat in-negozju tad-Day-To-Day Supermarket li kien tal-famija Gauci. F'dik l-epoka l-kumpanija kienet ghada fil-bidu tal-operat taghha taht it-tmexxija 'l gdid tal-intimati, u kienet gia qed taghmel hafna telf. Dan it-*take-over* kellu jsir f'zewg stadju: fl-ewwel lok, is-socjeta' Priceclub (Operators) hadet *over* in-negozju tad-Day-To-Day, bl-assi u d-djun taghha, u sussegwentement, kumpanija ohra tal-Priceclub grupp xtrat l-immobbli (il-hanut gewwa Birkirkara) bil-prezz ta' Lm2 miljuni, li thallas wara self ta' Lm1.4 mill-Bank of Valletta plc, u l-bilanc a bazi ta' kapitalizzazzjoni fil-Priceclub (Holdings). It-*take-over* tan-negozju sar f'Ottubru, tal-1998, u mil-ewwel, l-intimati accettaw li, minn Priceclub (Operators), jghaddu mal-Lm450,000 lill-Taormina Holdings, il-*parent company* tad-Day-To-Day Supermarket, akkont tal-prezz tal-immobbli, u accettaw ukoll li jhallsu l-kredituri tal-kumpanija Day-To-Day Limited, li kienu jammontaw ghall-madwar Lm600,000 ohra. Dan kollu sar, meta l-hlasijiet lill-kredituri ta' PriceClub (Operators) Ltd. kienu gia qed jaqghu lura. Wara it-*take over* tan-negozju, il-kredituri tad-Day-To-Day gew imhallsa mill-PriceClub (Operators) Ltd., izda il-kredituri taghha stess, bdew, bil-mod il-mod, jigu abbandunati. Jidher car li, ghall-anqas min-naha ta' Christopher Gauci, kellu aktar interess jillibera l-kredituri tal-familja tieghu, milli dawk tal-kumpanija PriceClub (Operators) Ltd.

Interessanti ukoll li, meta sar dan in-negozju u l-ewwel hlas ta' Lm450,000, ma kien sar ebda ftehim formali, peress li dan kien jirrikjedi l-*go ahead* mill-ufficcju tal-Kompetizzjoni Gusta. Nonostante, mela, li ma kienx hemm ftehim formali, in-negozju u l-hanut tad-Day-To-Day ittiehed mill-kumpanija PriceClub (Operators) Ltd, sar il-hlas imsemmi u bdew jithallsu l-kredituri taghha. Wara, meta l-Ufficcju tal-Kompetizzjoni Gusta tat il-kunsens taghha, sar il-kuntratt formali tal-akkwist tal-fond li d-Day-To-Day kellha gewwa Birkirkara. Meta sar dan il-kuntratt,

il-kumpanija Taormina Holdings hadet fi flus il-Lm1.4 miljun li il-Priceclub grupp kien isselef mill-Bank of Valletta, u s-somma ta' Lm450,000 giet irritornata lis-socjeta' Priceclub (Operators). Din ir-rifuzjoni, pero', ma saretx f'forma ta' flus (hlief ghall xi Lm100,000), ghax il-bilanc "inghata lura" lil Priceclub (Operators) b'zewg modi differenti: parti inghataw lis-socjeta' Biochemicals International Ltd. (kumpanija tal-intimat Victor Zammit) bhala hlas ta' prodotti li din kellha, fil-futur, tbiegh lil Priceclub (Operators) Ltd., u parti f'assunzjoni ta' kreditu li Day-To-Day kellha ma Taormina Holdings (Lm204,000). Dan l-ahhar negozju sar billi d-dejn ta' Taormina Holdings mad-Day-To-Day gie estint u assumietu Day-To-Day fil-konfront ta' Priceclub (Operators). B'dan il-mod, giet sostitwita bhala debitrice kumpanija vijabbli (Taormina Holdings), b'kumpanija ohra falluta (Day-To-Day Ltd.). Il-kreditu ta' kumpanija li kellha l-assi (Taormina Holdings), inghata lill-kumpanija falluta (Day-To-Day), u dan il-kreditu inghata lil Priceclub (Operators) in refussjoni ta' parti mill-flus li harget ghall-akkwist tal-immobbli minn kumpanija ohra fil-grupp! Dawn huma kollha manuvri li saru biex jaggevolaw kumpaniji privati tal-intimati Zammit u Gauci a skapitu ta' Priceclub (Operators) u l-kredituri taghha. Ebda sold ma hadet din il-kumpanija minn dan in-negozju: fil-waqt li l-familja Gauci hadet Lm1.4 miljun f'*cash*, id-Day-To-Day, kumpanija falluta tal-istess familja Gauci, assumiet dejn ta' madwar Lm600,000 lil Priceclub (Operators), oltre d-dejn li kellha Taormina Holdings. Kien ovvju li s-socjeta' Priceclub (Operators) ma kienetx sejra tirkupra dan id-dejn kollu! Kemm Christopher Gauci kif ukoll Victor Zammit uzaw il-Priceclub (Operators) biex jiehdu vantaggi ghall-kumpaniji tagghom: s-Sur Gauci biex jillibera Taormina Holdings mid-dejn li kellha u biex jithallsu l-kredituri tad-Day-To-Day Limited, u s-Sur Zammit biex kumpanija tieghu, Biochemicals International Ltd., tiehu minn qabel flus ta' prodotti li ghad kellha tbiegh lil Priceclub (Operators). Minn dan in-negozju, is-socjeta' Priceclub (Operators) hadet biss djun zejda, nonostante id-dejn li gia kellha mat-*trade suppliers* taghha.

In konnessjoni ma dan l-akkwist, jigi innotat li, meta sar it-*take-over* tan-negozju fl-ahhar tal-1998, u sar lewwel hlas

ta' Lm450,000 lill-Taormina Holdings, dan ma giex hekk rekordjat fl-accounts tal-kumpanija. Peress li, kif inghad, kien jonqos il-permess mill-Ufficcju tal-Kompetizzjoni Gusta, ma setghax jintwera li l-kumpanija PriceClub (Operators) Ltd, effettivamente bdiet tmexxi n-negozzju tad-Day-To-Day, u allura fil-kotba gie registrat li sar self ta' Lm450,000 lil Taormina Holdings, u l-hlas li hi ghamlet deher bhala attiv. Anke il-pagamenti li l-kumpanija kienet qed taghmel lill-kredituri tad-Day-To-Day kienu registrati bhala krediti tal-kumpanija ProceClub (Operators) Ltd., u, allura, min jara l-accounts, jahseb li l-kumpanija kellha tigbor daww il-flus, meta fil-fatt kienu hlasijiet li ghamlet l-istess kumpanija ghall-transazzjoni li ma kienx jidher. Dan hu ukoll ingann u kummerc bi frodi.

Fl-ahhar tal-1988, allura, sar ftehim dwar in-negozju, bdew jithallsu l-kredituri tad-Day-To-Day, il-PriceClub (Operators) Ltd. hadet over in-negozju taghha, fl-accounts ta' din il-kumpanija zdiehu l-assi, pero', id-diretturi hbew mill-kredituri taghhom il-fatt li kienu saru diversi hlasijiet. Ghalkemm ingiebet l-iskuza tal-permess li kien ghadu mehtieg mill-Ufficcju ghall-Kompetizzjoni Gusta, meta dan il-permess inhareg u f'Marzu tal-1999 sar il-kuntratt formali ghall-akkwist tal-fond tad-Day-To-Day, fl-accounts ghas-sena finanzjarja li ghalqet f'Settembru tal-1999, xorta wahda id-Day-To-Day baqa' jidher bhala kreditur tal-kumpanija, u l-vera effett tat-transazzjoni baqa' mistur ghall-min jara l-accounts tal-kumpanija. L-accounts saru b'mod li min jarahom, jara li l-PriceClub (Operators) Ltd. ziedet l-assi u kellha d-Day-To-Day bhala debitor taghha ghall-madwar Lm600,000. Dak li jkun jara dan bhala xi haga pozittiva, meta fil-verita' il-PriceClub (Operators) Ltd., kienet hallset Lm450,000 ghan-negozju u Lm600,000 lill-kredituri tad-Day-To-Day. Dan hu ingann, u jidher li d-diretturi ma riedux juru li huma kienu qed ihallsu lill-kredituri ta' ditta ohra fil-waqt li ma kinux qed ihallsu lill-kredituri ta' PriceClub (Operators) Ltd. Tajjeb li jinghad ukoll li, ghalkemm is-Sur Gauci jghid li din it-transazzjoni kellha tidher fl-accounts tal-2000 (li ghadhom mhux ippubblikati), fil-kotba interni tal-kumpanija (li ghadhom mhux *audited*), din it-transazzjoni kienet ghada ma gietx registrata kif fil-verita' sehhet.

Fil-fehma tal-Qorti jidher car ukoll li l-accounts tal-kumpanija gew “manipulati” b’mod biex, fil-waqt li, forsi, jkunu korretti għall-dak li huma l-*accounting standards*, ma jaghtux stampa cara tas-sitwazzjoni vera tal-kumpanija. L-accounts ma ghandhomx ikunu biss korretti, izda jridu jkunu cari u jaghtu lill-terzi li hu intitolat li jaghtihom fede, stampa vera u korretta tas-sitwazzjoni. L-avvanzi li saru lid-Day-To-Day ma kinux veru self, u jekk kienu hekk, kellu jigi indikat li l-kumpanija Day-To-Day kienet falluta u ma kienx hemm possibilita’ li dawn jithallsu.

L-istess jista jinghad dwar is-suppost self li sar lill-kumpaniji F & G Holdings u F & G Marketing, kumpaniji li ma kinux parti fil-grupp Priceclub. Il-Priceclub (Operators) Ltd. ghamlet hlas ta’ Lm156,000 lill-dawn il-kumpaniji biex jithallsu l-kredituri taghhom, u fil-kotba ta’ Priceclub (Operators) gew registrati bhala *loan receivable*. Anke dawn iz-zewg kumpaniji kienu falluti, u allura ma kien ebda cans li dan is-self jithallas lura. Dan ma giex indikat fl-*audited accounts* tal-kumpanija, u min jaqrhom jahseb li dawn il-krediti ta’ Priceclub (Operators) – li komplessivament kienu jlahqu s-somma ta’ Lm1.3 miljun – kienu assi realizzabbli, meta, fil-verita’, ma kienux.

Meta l-intimati dahlu fit-tmexxija tal-kumpanija PriceClub, kien jidher car ukoll li anke is-sistema ta’ *stock control* li kienet qed tintuza kienet hazina għall-industrija li riedu johlqu. Is-Sur Frans Gauci kien juza sistema maghrufa bhala “*the retail inventory method*”, li hi bazata fuq *assumptions* u ma taghtix stampa cara tal-actual stock li jkun hemm. L-istock kien ikun biss “*estimated*” (forsi mahluq “*to give an operating profit*”, kif registrat f’*journal entry* partikolari!), bir-rizultat li d-diretturi ma kellhom qatt stampa cara tal-*gross profit* tal-kumpanija u kif kien sejjer in-negozju. L-intimati gharfu li jekk riedu jespandu ma setghux ikomplu jahdmu b’dik is-sistema, pero’, mhux biss ghamlu zmien twil jkomplu juzaw dik is-sistema, u qatt ma ghamlu *stock-take* fiziku, pero’, meta waslu biex jahsbu li jbidlu s-sistema, mhux biss “*they took their time*”, izda l-investment mehtieg ukoll kellu jigi mill-operat tal-

kumpanija, *bit-trade creditors* mistennija jkomplu jistennew aktar sakemm jithallsu.

Inoltre, din is-sistema ta' *stock inventory* lanqas inhadmet kif hu preskritt. Hu accettat li din is-sistema hija "*an interim method*", izda il-kumpanija Priceclub (Operators) damet toperha ghall-madwar tlett snin u nofs. Tul dan il-periodu, qatt ma sar a *physical stock take*, meta skond il-prassi, ir-rizultati li johorgu minn din is-sistema, suppost "*are regularly reviewed and, if necessary, revised in the light of current conditions*" (ara estratt minn "International Accounting Standards 2", paragrafu 21). Fil-fatt, anke x-xhud espert tal-intimati qal li kien hazin li ma sarx hekk. Mhux hekk biss, izda din is-sistema tehtieg kontroll fuq l-istock u s-serq, izda, kif xehed Mike Higgs, l-espert barrani migjub mill-kumpanija biex jghin fl-espansjoni taghha, sakemm dahhal il-kontrolli hu, ma kien hemm in-operazzjoni ebda kontrolli serji fuq l-istock u l-*pilferages*. Is-Sur Higgs qal ukoll li meta gie Malta sab li s-sitwazzjoni tas-*supermarkets* lokali kienet kif kienet fl-Inghilterra 20 sena qabel. Spjega li, f'dak iz-zmien, il-kumpanija Tesco kienet ukoll taghmel uzu mir-*retail inventory method*, b'kalkolu ta' *pilferages* ta' 2.5%. Is-socjeta' Priceclub (Operators) ghamlet kalkolu ghall-*pilferages* ta' 1.5%, li huwa kalkolu li *supermarkets* moderni jaghmlu illum fuq sistema ta' *stock control* li taghti rizultati fattwali u mhux kalkulati biss. Dan iffisser li l-Priceclub (Operators) addottat percentagg mhux relatat mas-sistema li kienet topera. Mhux ta' b'xejn li f'*journal entry* partikolari ghall-accounts ta' Settembru, 1998, intqal li l-istock kien qed jigi stmat "*to give an operating profit before depreciation and intercompany rent of Lm160,000*".

Fil-fatt, l-istorja ta' abbuz minn flus il-kredituri, tista tghid, kienet tirrepeti ruha f'kull aspekt tal-kumpanija. L-intimati qieshom bdew jaghtu spinta ghar-restruttura tal-kumpanija wara l-ewwel sentejn tal-operat, meta gia kellhom hafna dejn mat-*trade suppliers* taghhom. Dan l-istrutturar kien jinvolvi bidla fis-sistema ta' computers, sistema gdida ta' kif u min fejn jinxtraw l-oggetti, sistema gdida ta' *storage*, u bidla radikali fil-mentalita' tal-haddiema u il-mod ta' operazzjoni. Dan kollu kien jinvolvi investiment, pero',

minflok ma id-diretturi daru għall-sorsi esterni ta' finanzi, daru għad-dhul tal-istess kumpanija, b'mod li l-hlas lit-*trade creditors* baqa' jigi pospost minn zmien għall-iehor.

Kif intqal fil-ktieb ta' Hannigan (ibid pagna 845), b'riferenza għall-gurisprudenza ingliza (re: Cubelock Ltd.),

“One can start a business with assets insufficient to meet its liabilities; but they should not continue trading after a point in time when they knew or ought to have known that there was no reasonable prospect of avoiding insolvent liquidation”.

Fis-sentenza re: Purpoint Ltd., 1991, (BCLC 491, BCC 121), Vinelott J. kellu dan xi jghid:

“I have felt some doubt whether a reasonably prudent director would have allowed the company to commence trading at all. It had no capital base. Its only assets were purchased by bank borrowing or acquired by hire purchase. And its working capital was contributed by a loan from Mr Froome. The business it inherited from Winnerish Printing Services Ltd had proved unprofitable and with the winding up of the company, the creditors, other than the Royal Bank of Scotland, were left with an empty shell. The new company assumed the additional burden of paying a salary to Mr Meredith. However, I do not think it would be right to conclude that Mr Meredith ought to have known that the company was doomed to end in insolvent winding up from the moment it started to trade. That would, I think, impose too high a test.

On the other hand, in my judgment, it should have been plain to Mr Meredith by the end of 1986 that the company could not avoid going into insolvent liquidation. The company could not meet its trade debts as they fell due. In addition it owed very large Crown debts and it had no prospect whatever that it could turn its trading profit sufficiently quickly to pay them off”.

Dan hu, kwazi precis, dak li gar fil-kaz tal-Priceclub. Kif intwera, mhux biss il-kumpanija bdiet topera b'*operating deficit* u ma kellix *a capital base*, izda giet mogħbija bi spejjes u hlasijiet li ma kienux provuduti u li kellha tagħmel

tajjeb ghalihom bl-operat taghha, u dan meta l-operat ma kellux struttura u ma kienx ghadu gie konstruwit fuq sissien sodi. Di piu', avvolja, bdew joperaw bla struttura u bla pjan, u b'hekk ziedu d-dejn tal-kumpanija, meta raw li d-*deficit* kien qed jizdied u li l-ammont dovut lill-kredituri kien qed jghola, huma xorta komplew jinnegozjaw u jinkorru f'djun akbar, u dan meta kienu jafu, jew kellhom ikunu jafu, li ma kienx hemm prospetti li l-kredituri jithallsu meta kien miftiehem li jithallsu. Fil-fehma tal-Qorti, dan il-punt intla haq zgur fl-ahhar ta' Gunju tal-1999.

Gia qabel dan iz-zmien, ghall-habta ta' April 1999, il-kumpanija bdiet thoss il-piz tal-krediti li kienet assumiet. Bdew jaqghu l-invoices tal-Milied tas-sena ta' qabel (meta in-negozju ikun wiehed kbir) u l-kumpanija ma kienetx f'posizzjoni li tonora dawk il-krediti. Kellha *working capital deficit* li zdied ghal Lm2.8 miljun, u kellha *commitments* ta' Lm5.2 miljun. Ftit wara, il-kumpanija PriceClub (Operators) Ltd. kellha rapport mis-Sur Alosio li l-kumpanija kellha dan it-telf kollu u li ma setghetx tkompli hekk. Avvolja fil-*project report* ippresentat lill-Bank, kien progettat li l-kumpanija kellha tibda taghmel qligh mill-ewwel sena taghha, kien irrizulta li l-kumpanija kienet marret *off-target* ghas-somma ta' Lm350,000. Fir-rapport jinghad li t-telf kien rizultat ukoll ghall-investment ta' Lm1 miljum li kienet ghamlet il-kumpanija mid-dhul taghha, investment li ma kienx prospettat. F'dak il-mument kien jidher car li l-kumpanija riedet investment qawwi jekk riedet tkompli topera. Kienet digia waqghet lura fil-hlasijiet lill-kredituri u ma kellix flus ghall-dak il-ghan, u kien progettat li, ghall-xi zmien sussegwenti (sal-2002), kienet sejra izzid fuq it-telf taghha.

Hawn kien mistenni li l-kumpanija tiehu passi biex tirroranga s-sitwazzjoni taghha. Fil-fatt, jidher li sar approcc lill-bank ghall-aktar ghajnuna, izda l-bank irrifjuta li jghin lill-kumpanija (avvolja lill-bank inghatat stampa tal-kumpanija aktar sabiha milli fil-fatt kienet, b'informazzjoni nieqsa jew mhux korretta). Skond is-Sinjuri Gauci u Fino, bdew diskussjonijiet ukoll mal-MiddleSea Insurance Company sabiex din tixtri il-fond ta' Swatar bi Lm3.3 miljun, u l-kumpanija tikri l-post lura ghat-tkomplija tan-negozju

("sell-lease back agreement"); dan ukoll ma sehhx. Investiment personali mill-assi taghhom, id-diretturi ma riedux jaghmlu. Ciononostante, komplew jinnegozjaw u, anzi, komplew bil-hsieb taghhom li jinvestu u jkabbru l-kumpanija mill-flus tal-kredituri! Kellhom parir li l-kumpanija setghet tkompli tinnegozja biss jekk ikollha injezzjoni ta' finazi, pero', avvolja dan ma sehhx, id-diretturi komplew bin-negozju, bl-intenzjoni li jkomplu juzaw il-flus tal-kredituri ghall-dak il-ghan. Kif intqal fil-kawza aktar qabel imsemmija, Re: Produce Marketing Consortium Ltd. (No.2), il-fatt li "*the most solemn warning given by the auditor in early February 1987 was effectively ignored*", ifisser li d-diretturi ma hadux il-passi opportuni sabiex isalvaw il-kumpanija. Anke f'dan il-kaz, nonostante r-rapport tas-Sur Alosio, d-diretturi komplew jinnegozjaw b'mod li kien pjanat li jkabru d-dejn li kellhom mat-*trade creditors*. Avolja kellhom djun kbar mal-kredituri, aktar tard f'dik is-sena il-kumpanija harget Lm600,000 biex tirranga l-fond ta' Birkirkara (li kienet akkwistat minghand id-Day-To-Day), u dan bi ksur tad-dover principali taghhom, f'dak l-istadju, li jiehd u hsieb l-interessi tal-kredituri.

Kif gie kwotat aktar qabel mill-ktieb tal-awtrici Hannigan, dak li hu importanti hu li d-diretturi jiehd u 'every step' biex jipprotegg u lill-kredituri taghhom. Fil-fatt sar xi tentattiv biex dan isehh, izda meta ma kellhom ebda rizultat pozittiv, flok waqfu l-operat tal-kumpanija u jimminimizzaw it-telf, hadu decisjoni li jkomplu jespandu fuq dar il-kredituri. Fil-fatt f'Board meeting li sar fit-18 ta' Meju, 1999, id-diretturi iddecidew li jgibu l-finanzjament ghall-investment mit-*trade suppliers*! Id-diretturi qieshom ippretendew li t-*trade suppliers* ghandhom xi obbligu jiffinanzjaw l-istrutturar tal-kumpanija. Li kieku d-diretturi kienu onesti mal-kredituri u qalulhom l-verita' dwar is-sitwazzjoni tal-kumpanija u x'riedu jaghmlu, allura l-kredituri kienu jkunu f'posizzjoni li jiddiecidu x'jaghmlu. Lill-kredituri, pero', qalulhom li kellhom biss problema temporanja ta' *cash flow*, izda ma urewhomx l-istat li fih kienet il-kumpanija u lanqas li riedu jinvestu bi kbir fil-kumpanija, b'mod li, mis-sena 2000, kien mistenni li jghaddu tlett snin ohra qabel mal-kumpanija kienet tibda

tirrendi. Hafna mill-kredituri kienu gia ilhom sentejn jistennew ghall-flushom, u qatt ma gew mgharfa li kellhom jistennew tlett snin ohra biex, forsi, jibdew jiehdu xi haga.

Li kieku, kif jinghad fil-ktieb tal-Professor Keay (ibid pagna 119), id-diretturi iddecidew “*to reduce the volume of its trading activities*”, dan kien ikun pass ghaqli fl-interess tal-kredituri, pero', f'dan il-kaz, dan ma sarx; anzi sar aktar investiment (minn flus il-kredituri) bi hsieb li l-kumpanija tkompli tespandi. Veru li, lejn it-tmiem, id-diretturi bdew jixtru ‘*on a cash basis*’ (fuq insistenza tal-kredituri), pero', kif intqal mill-istess Professor Keay, “*conservative action, such as restricting trading to a cash basis, might not be sufficient, as overheads and recurrent expenses will continue to mount up*” (ibid pagna 119). Passi konkreti biex jonqsu l-ispejjes halli l-kredituri jkunu jistghu jithallsu fiz-zmien koncess lill-kumpanija, fil-fatt ma ittiehdux.

F'Gunju tal-1999, id-diretturi kienu jafu li ma kinux f'posizzjoni li jhallsu lis-*short-term creditors* taghhom fis-*short-term*; huma, pero', komplew bl-ingann taghhom billi lill-dawn il-kredituri qalulhom li kienu se jhallsuhom fi zmien qasir. Huma komplew jkabbru n-negozju minghajr ma ghamlu investiment personali u minghajr ma gabu investimenti minn barra, izda inqadew bit-*trade suppliers*, u talbuhom aktar zmien ghall-hlas meta kienu jaf li ma kinux se jkunu f'posizzjoni li jonoraw il-weghdiet li kienu qed jaghmlu. Kien kumment komuni da parti tal-intimati u x-xhud espert taghhom li “*growth comes at a price*”, pero', dan il-prezz ma kellhomx ihallsuh il-kredituri minghajr ma jkunu jafu. Lill-dawn wegduhom hlas fi zmien xahrejn jew anqas, izda kellhom informazzjoni li bl-investiment li riedu jaghmlu, hlasijiet lura ma kienx possibbli li jibda jsir hlief wara tlett snin.

L-intimati bdew b'dan in-negozju fuq sieq hazina, b'kumpanija li ma kellha ebda prospett li taghmel qligh tajjed jekk ma tigix restrutturata. Riedu jaghmlu dan mhux bi flushom, izda bi flus it-trade suppliers. Fl-epoka ta' Mejju/Gunju 1999, kien gia jidher car li din l-istrategija kienet qed tohloq problemi kbar, u ma kienx hemm possibilita' li l-kumpanija tevita falliment jekk ma iggibx

investment gdid. Dan ma wasalx, u minflok ippretendew li l-kredituri jkomplu jiffinanzjaw il-progett li kellhom. Fi kliem iehor, riedu li r-riskju tal-kumpanija jiehdud il-kredituri u mhux huma!

Kif inghad mill-awtrici Hannigan, f'dik l-epoka, id-diretturi "*knew or ought to have known that there was no reasonable prospect of avoiding insolvent liquidation*" – jekk mhux b'investment kbir minn barra. Dan ma giex, u, ghad-diretturi, kien mistenni li l-kredituri jistennew aktar u jiehdud riskju bi flushom u dan bil-mohbi taghhom. Din id-decisjoni kienet wahda mehuda b'mala fede u bi frodi.

Id-diretturi jghidu li kien hemm prospetti sbieh li l-kumpanija turi profit, u dan forsi fl-2005, pero', fil-frattemp x'se jaghmlu l-kredituri? Anke s-Sur Mike Higgs, espert esteru li ngieb lejn l-ahhar tal-1999 biex jpoggi l-kumpanija fuq sisien tajba, jghid li fil-futur l-kumpanija kellha taghmel profit, pero', ammetta li kien hemm bzonn ta' investment u jekk dan ma jigix minn sorsi barranin, ippretenda li l-kredituri jistennew. Dan mhux mod kif isir negozju. Jekk id-diretturi riedu l-kooperazzjoni tal-kredituri, kellhom ikunu cari u onesti maghhom mil-ewwel, izda, fil-verita' ingannawhom ghax weduhom hlas "*in the near future*" basta jaghtuhom f'tit aktar kreditu. Hafna mill-kredituri ikkooperaw u accettaw li jaghtu aktar kreditu lill-kumpanija (ghax gew moghtija x'jifhmu li l-problema kienet wahda temporanja), u fil-fatt gew li ngidmu ghax sabu li l-kreditu taghhom kiber u ma kienx hemm cans li jithallsu fiz-zmien imwieghed.

Fil-fatt, it-*trade creditors* kollha xehedu li huma kienu gew ingannati jaghtu aktar kreditu lill-kumpanija, peress li f'*meetings* li kien ikollhom ma dirigenti tal-kumpanija, dawn kienu iserhulhom mohhom li l-problema kienet wahda temporanja u tissolva ruhha f'qasir zmien. Intwera lilhom li kien hemm xi *operational difficulties*, pero', is-sitwazzjoni imwera tal-kumpanija ma gietx murija lilhom. Id-diretturi ta' PriceClub (Operators) Ltd. talbu *credit limit* akbar u inghataw dan il-*credit limit* wara li s-*suppliers* gew assigurati li f'dak iz-zmien hekk estiz, kienu se jithallsu. Fil-fatt, mhux biss ma thalsux, izda d-diretturi kienu jafu li

ma kienx hemm possibilita' li jsir hlas f'dak it-terminu hekk estiz, ghax kif inghad ma kienx prospettat li l-kumpanija tigi fuq saqajha qabel tlett snin ohra, tal-anqas. Dan ukoll hu meqjus bhala kummerc bi frodi. Kif gia intwera, hemm kummerc bi frodi, meta d-diretturi jinducu lill-kredituri biex jaghtu aktar kreditu b'weghda li l-hlas se jsir f'data specifikata, meta kienu jafu li ma kienx hemm possibilita' li dik id-data tigi osservata. Fil-fatt dak li ghamlu d-diretturi intimati. Huma kienu jafu li kienu bnew suq kbir ghall-prodotti taghhom u hafna *suppliers* kienu qed jaghmlu negozju kbir maghhom, fis-sens li kienu qed jissupplixxuhom b'hafna prodotti, u, ghalhekk, abuzaw b'din il-posizzjoni billi jinducu lis-*suppliers* jaccettaw termini twal ta' kreditu u billi jweghduhom xiri ta' aktar prodotti u hlas wara dak it-terminu. Fil-verita', pero', u dan kienu jafuh id-diretturi, il-kumpanija mhux biss kellha bzonn investiment qawwi, imma fuq kollox tul ta' zmien konsiderevoli, u dan kollu inzamm mistur mill-kredituri.

Kien hemm ukoll kredituri li gew *mislead* meta gew infurmati li l-proprjeta' immobbli kienet tappartjeni lill-kumpanija debitrice (viz. tal-PriceClub Group), meta, kif intwera, dan ma kienx minnu. Kien hemm ukoll min gie infurmat li l-bank kien se jaghti lill-kumpaniji ta' PriceClub *moratorium* fuq ir-refusjoni tas-self, meta dan ma kienx minnu. F'April tal-2001 wiehed mid-diretturi kien stqarr ma rappresentant tal-kredituri li l-accountants kienu qalulu li fil-bidu tas-sena 2001, il-kumpanija "*will break even*". Dan ma setghax kien minnu, ghax l-accounts tal-ahhar tlett xhur tas-sena 2000 kienu juru deficit ta' madwar Lm200,000; fid-data tal-laqgħa, l-accounts interni kienu juru li sa Marzu 2001, it-telf kien ta' madwar Lm1.5 miljun. Lill xi kredituri intqal ukoll li kienet saret proposta li d-dejn tal-kredituri jigi konvertit f'*bonds* fil-kumpanija u li kien hemm numru ta' kredituri li kienu accettaw il-proposta. Fil-fatt, ghalkemm hu veru li kienet saret il-proposta, ma kienx hemm min kien accettaha. Dawn huma kollha manuvri qarrieqa uzati mid-diretturi biex jippruvaw jakkwistaw aktar kreditu minghand it-*trade suppliers*. F'ebda stadju ma d-diretturi kienu cari u konkreti mad-diretturi; anzi, uhud mill-kredituri jghidu li d-diretturi qalulhom li l-kumpanija kienet "*finanzjarjament soda*", meta

fil-fatt ma kienetx, jew li “*there is nothing to worry about*”, meta fil-verita' kien hemm problemi serji.

Kif qal il-Professur Keay fl-artikolu aktar qabel imsemmi (pagna 668), meta kumpanija tkun qed tiffaccja problema finanzjarji trid tikkunsidra l-interessi tal-kredituri, u mhux tkompli topera bi stennija l-kredituri jissaportu aktar. Hu jghid dan fuq dan id-dover tad-diretturi:

“The duty discussed in this article is also a form of creditor protection, inhibiting companies externalising the cost of their debts at the time of financial distress, and arguably the duty is necessary because of the impotence of many of the other protections available. The duty requires directors, at a time when the company is in some form of financial distress, to take account of the interests of the company’s creditors. The reason given for this is that if the company is insolvent, in the vicinity of insolvency or embarking on a venture which it cannot sustain without relying totally on creditor funds, the interests of the company are in reality the interests of existing creditors alone. At this time, the shareholders are no longer the owners of the residual value of the firm, having been, in effect, supplanted by the creditors, whose rights are transformed into equity-like rights. Thus, at this point, the creditors may be seen as the major stakeholders in the company, because the company is effectively trading with the creditors’ money, and as a result the directors have an obligation not to sacrifice creditor interests”.

Dan hu ezatt il-posizzjoni li sabet fiha il-kumpanija PriceClub (Operators) Ltd. Din il-kumpanija sabet ruha fi stat ta' insolvenza (ghax ma kienetx f'posizzjoni thallas lill-kredituri taghha), u riedet ukoll tirristruttura ruha skond il-vizzjoni tad-diretturi, izda d-diretturi intimati ma qisux l-interessi tal-kredituri, kif kienu obbligati li jaghmlu, imma l-interessi taghhom jew tal-kumpanija biss. It-trade suppliers ma gewx konsultati biex jaraw jekk dawn jistghux jghatu *long-term credit* (ta' xi tlett snin), izda minflok gew abbuzzati u flushom gew investiti fuq progett *long-term* b'dannu kbir ghall-istess kredituri. Mhux kull kreditur ikun jiflah jaghti *long-term credit* kif riedu d-

diretturi tal-kumpanija u, ghalhekk, dawn kellhom, f'dak l-istadju, jkunu cari mal-kredituri jew jiehdu passi biex jassiguraw li l-kredituri jithallsu "*as the debts fall due or shortly thereafter*" (Charlesworth, ibid pagna 736). Dan fil-fatt m'ghamlhux u jammonta, kif intwera, ghall-kummerc bi frodi.

L-intimati ghamlu hafna enfasi fuq l-inizjattiva li hadu lejn l-ahhar tal-1999 biex jirristuraw l-kumpanija u l-fatt li, ghall-dan il-ghan, gabu espert minn barra, certu Mike Higgs. Mix-xhieda relattata ghall-involviment ta' din il-persuna jirrizulta li, bhala fatt, il-kumpanija meta bdiet topera bil-management l-gdid fl-1998, ma kinetx ippreparata ghat-twettiq tal-visjoni li kellhom id-diretturi; kellha sistema ta' computers mhux adegwata, sistema ta' *stock control* mhux efficcjenti, kien hemm nuqqas ta' *supply chain* regolari, u kien hemm ukoll diversi difetti fl-istruttura tal-management. Dan ikkonfermah l-istess Mike Higgs li ra li l-kumpanija kienet bdiet topera minghajr ma kellha fil-post sistema tajba ta' operazzjoni. Apparti li dan kien ta' hsara ghall-istess kumpanija, kien issarra ukoll f'dannu ghall-kredituri peress li l-kumpanija PriceClub (Operators) Ltd. ma kellix kontrol shih fuq in-negozju taghha. Fuq inizjattiva tas-Sur Mike Higgs, bdew jigu introdotti sistemi godda fit-tmexxija tas-*supermarket* u anke fl-istruttura tal-*mangement*, izda il-bidla kienet *slow* u kull investiment mehtieg kien jigi minn flus il-kredituri. Is-Sur Higgs introduca sistemi godda, pero', hu stess xehed li ma kienx involut fil-finanzjament tal-kumpanija. L-ideat tieghu kienu tajba, pero', mhux biss riedu s-snin biex jaghatu l-frott taghom, izda ukoll kienu jehtiegu investiment li, kif intwera, kien qed jigu mit-*trade suppliers* minghajr il-kunsens taghom. Apparti dan, kif anke xehed Ivan Fsadni, li ghmel zmien impjegat bhala Financial Controller tal-kumpanija, id-diretturi tal-kumpanija mhux dejjem kienu jikkooperaw ma' dak kollu li ried jaghmel Mike Higgs, tant li, per ezempju, jghid li d-diretturi ma kienux jippromwovu l-progett ta' "*category management*", progett li kien ried jintroduci Mike Higgs biex il-kumpanija titmexxa b'mod professjonali; fil-fatt, jirrizulta li sal-ahhar tal-2001, dan il-progett kien ghadu qed jigi "analizza" (ara xhieda ta' Piere Zammit, impjegat bhala Marketing

Manager mal-kumpanija). Is-sistema l-gdida tal-computer ukoll hadet aktar zmien milli kien mehtieg, u hu ammess li kien hemm dewmien ta' aktar minn sena fl-introduzzjoni tas-sistema l-gdida. (Hawnhekk il-Qorti tinnota kontradizzjoni fix-xhieda ta' Christopher Gauci, ghax fil-waqt li f'pagna 9 tal-affidavit tieghu jghid li s-sistema l-gdida tal-computers "*bdejna nimplimentawha f'Marzu tal-2001*", f'pagna 34 tal-istess affidavit jghid invece li fil-bidu tal-2001 "*kienet fi stat avvanzat hafna ta' implimentazzjoni*"). Dan kollu juru nuqqas da parti tad-diretturi li mhux biss riedu jaghmlu ristrutturar tal-kumpanija minn fuq dar it-*trade suppliers*, izda lanqas ma jidher li urew wisq impenn biex dan il-progett jitlesta fi zmien qasir. Fiz-zmien meta aktar kellhom jiehd u hsieb l-interessi tal-kredituri, aktar jidher li dawn gew injorati.

Il-hsieb li jkun hemm *central distribution depot*, li l-importazzjoni tal-prodotti issir b'mod dirett mill-kumpanija, u li jkun hemm *house brand products*, kienet, forsi, twassal ghall-improvement fis-sitwazzjoni tal-kumpanija, pero', dan *long term*, u fil-frattemp, il-kredituri jibqghu bla hlas, u l-imghaxijiet jieklu kull gwadan zejzed li kien isir. Il-gerha kienet kbira hafna, u dawn il-mizuri ma kienux sejr in isolvu l-problemi li kien hemm fil-futur qarib. Ghalkemm gabu espert minn barra biex jiehu hsieb l-operat tal-kumpanija, ma ngieb ebda espert biex jiehu hsieb il-finanzi tal-istess kumpanija. Is-Sur Higgs, kif inghad, ma kienx involut f'kwistjonijiet ta' flus, u d-diretturi komplew imexxu huma bil-flus jigu, mhux minn buthom, izda minn but il-kredituri.

Id-diretturi jsemmu mhux darba li f'dan in-negozju huma kienu ghadejjin minn "*learning curve*"; il-problema li dan kien qed isir a skapitu u ghar-riskju tal-kredituri, li, minghajr ma kienu jafu, saru finazjaturi tal-PriceClub group.

Il-maggoranza l-kbira tal-kredituri, wara April tal-2001, kienu lesti jikkooperaw mal-kumpanija PriceClub (Operators) Ltd. jekk din setghet turi possibilita' ta' hlas fi zmien qasir, pero', ghalkemm dawn gew imwieghda hlas "*in the near future*", u ghall-kwazi sitt xhur qaghd u lura

milli jiehdu proceduri legali kontra l-kumpanija, din xorta ma onoratx l-arrangament li kien sar u ma halsietx l-ammont dovut lill-kredituri. Id-diretturi kienu jafu li fiz-zmien imwieghed, il-kredituri ma setghux jithallsu, pero', xorta wahda taw il-kelma taghhom li l-hlas kien se jsir kif imwieghed. Anke f'dan l-istadju, id-diretturi komplew jagixxu bi frodi.

Fin-nota tal-osservazzjonijiet taghhom, l-intimati sahqu fuq is-somiljanza li s-sitwazzjoni taghhom kellha mas-sitwazzjoni tal-kaz ingliz Re Continental Assurance Co of London plc decis minn Park J fis-27 ta' April, 2001, fejn id-diretturi gew ezonorati minn agir hazin jew frawdolenti. Din il-Qorti ezaminat dik id-decisjoni u tara li, fil-verita', ic-cirkustanzi ta' fatt li waslu ghall-insolvenza tas-socjeta' ingliza ftit li xejn jixbhu il-fatti li waslu ghall-insolvenza tal-grupp Priceclub. Fil-kaz ta' Continental Assurance kien hemm "*unexpected losses*", pero', la kien hemm weghdi lill-kredituri li huma kienu se jithallsu fi zmien determinat, u lanqas ma kien hemm investment minn flus l-istess kredituri. Jinghad fis-sentenza ingliza li "*The directors ... made strenuous attempts to secure fresh capital from the existing shareholders, but did not succeed....They already had in place, and they pressed forward with efforts to find a buyer....Some potential purchasers expressed a degree of interest, but none took the matter any far, and a purchaser was not found*". Fil-kaz tad-diretturi tal-Priceclub, huma kellhom kontroll dirett fuq l-azzjonisiti (kumpaniji taghhom stess) izda, hlief wiehed, ma riedux jinvestu minn flushom biex il-kumpanija Priceclub tqum fuq saqqajha; dak li investa, ghamel hekk tard wisq u bi ftit flus. Hawn ukoll sar tentattiv biex jingiebu investituri godda minn barra, pero', meta dan ma irnexxiex, id-diretturi ma waqfux in-negozju, izda komplew jinnegozjaw b'investment ta' flus it-*trade suppliers* minghajr il-kunsens taghhom. Id-diretturi tal-kumpanija Continental Assurance komplew jinnegozjaw wara li assiguraw ruhhom li l-kumpanija "*ought not to sustain new losses which would make the position worse*". Fil-kaz tal-Priceclub, pero', id-diretturi ghazlu li jkomplu jinnegozzjaw meta ma kellhomx prospetti li l-kredituri attwali kienu se jithallsu, u meta kienu jafu li, ghal xi snin, il-kumpanija kienet sejra izzid it-

telf a skapitu tat-*trade suppliers* taghha. Id-diretturi tal-Priceclub kienu jafu li s-sitwazzjoni kienet sejra issr ghar (qabel ma, forsi, issir ahjar), izda hallew lill-kredituri fid-dlam u ma infurmawhomx li d-dejn taghhom kellu jikber qabel ma biss jikkontemplaw pagament.

Uhud mid-diretturi jsostnu li, f'kull kaz, huma m'ghandhomx jinstabu responsabbli, peress li ma kienux involuti direttament fil-maneggjar tal-operat, jew ghax ma kienx ikollhom informazzjoni dwar il-posizzjoni attwali tal-kumpanija. Il-Qorti ma taccettax dan l-argument. Kif tghid l-awtrici Hannigan (ibid pagna 845), "*the Courts are not prepared to accept that it is possible for a director to have no functions for these purposes*", jigifieri, biex jigu protetti l-interessi tal-kredituri. Ir-responsabilita' hija tad-diretturi *de iure* u mhux biss fuq dawk *de facto*. Id-diretturi, specjalment, meta ikun hemm kummerc bi frodi, ghandhom jitqiesu responsabbli *in solidum* ghal dak li seh minn kull wiehed minnhom, u ma jistghux jaharbu mir-responsabilita' billi jghidu li peress li ma kienux gew ippubblikati l-accounts, huma ma kinux a konoxenza tal-vera sitwazzjoni. L-awturi Mayson, French & Ryan (ibid pagna 778), jirrilevaw li d-dewmien fil-pubblikazzjoni tal-accounts ma hu ta' ebda ghajnuna ghad-diretturi, peress il-"*financial results are known before publication of accounts as directors know what they can ascertain*". Hekk ukoll fil-ktieb ta' Sealy (ibid pagna 622) jinghad "*that there is to be included by way of factual information not only what was actually there but what, given reasonable diligence and an appropriate level of general knowledge, skill and experience, was ascertainable*". Direttur ma jistax jahrab mir-responsabilita' fuq l-iskuza li hu "ma jifhimx" jew "ma kienx jaf" x'inhu jigri; hu ghandu obbliga jkun jaf u jimpenja ruhu li jwettaq id-doveri fuqu imposti mil-ligi. Fil-ktieb tal-Professor Keay aktar qabel imsemmi jinghad, (ibid pagna 89), "*A director is not able to argue that he or she left all management functions to others without question; there are minimum responsibilities that must be met and there is no such thing as a 'sleeping director'*". Peress li hawn si tratta minn obligazzjoni kummercjali, r-responsabilita' tal-intimati diretturi ghandha titqies *in solidum*.

L-agir kollu tad-diretturi fuq diskuss sar “*in the course of business*” (ara Mayson, French & Ryan, ibid pagna 771), u kwindi dan l-agir jikkwalifika li jkun meqjus fl-indagini dwar jekk kienx hemm kummerc bi frodi. Din il-Qorti ravvizzat agir kalkulat, metodiku u regolari bi hsara tal-kredituri tal-kumpanija. Sa mill-bidu nett, id-diretturi hasbu biex, fil-waqt li jkopru l-interessi taghhom, jesponu ghar-riskju l-flus tal-kredituri, u dan minghajr l-icken kalkolu tal-interessi tal-istess kredituri. Hu mistenni li kumpanija tinghata facilitajiet ta' kreditu mis-*suppliers* biex tkopri *running operating costs* taghha (biex qabel ma thallas *supplier*, ikollha cans tbigh il-prodott bi qligh), pero', m'ghandhiex tabbuza b'dawn il-*credit terms* u lanqas ma tuza is-sistema biex tkopri l-interessi personali tad-diretturi l-ewwel, u wara, l-espansjoni li d-diretturi riedu jaghmlu fil-kumpanija. Dan hu abbuz bi flus tal-kredituri u kummerc qarrieqi ghad-dannu tal-istess kredituri.

Din il-Qorti ma tarx li, darba ragunt din il-konkluzzjoni, ghandha tiffissa ammont ta' flus li jkun il-massimu li ghalih id-diretturi jkunu responsabbli personalment. Ghalkemm ir-rikorrent invita lill-Qorti taghmel dan a bazi ta' dak li jghidu l-awturi inglizi fuq il-materja, id-dicitura uzata mil-legisltaur malti hi differenti minn dik uzata fil-ligi ingliza. Fil-waqt li l-artikolu 213(2) tal-*Insolvency Act* ingliza jipprovdi li, f'kaz ta' *fraudulent trading*, il-persuni responsabbli “*are to be liable to make such contributions (if any) to the company's assets as the court thinks proper*”, l-artikolu 315 tal-Att malti dwar il-Kumpaniji jipprovdi li, f'dan il-kaz, il-persuni responsabbli ikunu “*responsabbli personalment, minghajr ebda limitazzjoni ta' responsabilita', ghall-kull jew ghal xi dejn jew responsabilitajiet ohra tal-kumpanija kif il-qorti tista' tordna*”. Il-konsegwenza f'kaz ta' kummerc bi frodi, mhux li d-diretturi jigu ordnati jghamli depositu, izda li l-istess diretturi jinzammu responsabbli bla ebda limitazzjoni ghad-dejn, *in toto* jew *in parte*, tal-kumpanija. F'dan il-kaz, il-Qorti thoss li d-diretturi ghandhom jinzammu responsabbli personalment ghad-djun u r-responsabilitajiet kollha tal-kumpanija.

Kopja Informali ta' Sentenza

Ghaldaqstant, ghar-ragunijiet premessi, il-Qorti tiddikjara, ai termini u ghall-finijiet tal-artikolu 315 tal-Kap.386, li l-intimati personalment aggixew bil-hsieb ta' frodi ta' kredituri tal-kumpanija u kwindi zzomm lill-istess intimati responsabbli personalment u *in solidum*, minghajr ebda limitazzjoni ta' responsabilita' ghal kull dejn u/jew responsabbilitajiet ohra ta' Priceclub (Operators) Limited.

L-ispejjes ta' din il-kawza jithallsu kollha mill-intimati *in solidum*.

< Sentenza Finali >

-----TMIEM-----